

КНИГАРЬ

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО
ЛИСЬЦЕНСТВА

ТОВАРИСТВО „ЧАС“ У КИЇВІ

1918.

Ч. П'ЯНАДЦАТЕ.

Ц. 2 КАРБ.

ЛЮТОМА.

340

Приймається передплата на 1918 р. на щоденну газету

НОВА РАДА.

Газета політична, економічна і літературна
виходить щодня, окрім понеділів і днів, після великих свят.

Передплата на 3 міс.—30 руб. на 2 міс.—20 руб. на 1 міс.—10 руб.

Адреса редакції і контори: Київ, Інститутська, 22. телефон 64—80.

Редактор А. Ніковський.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК,

український місячник літератури, науки й громадського життя.

Редакція і контора: Київ, В.-Підвальна № 36, пом. 8. Телефон 60—27.

Передплата: З огляду на важкі видавничі обставини передплата не установлена твердо: треба
поки-що присилати 20 карб.

Товариші робітники, селяне, козаки!

Передплачуйте й читайте

„РОБІТНИЧУ ГАЗЕТУ“

ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛЬ-
ДЕМОКРАТИЧНОЇ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ.

Передплата на один місяць 8 карбованців.

Старих передплатників просимо вказувати №№ своїх попередніх адрес.
Адреса редакції і контори: Київ, Михайловський пр. 35, кв. 1. Телеф. 65—10.

Т-во „ЧАС“ у Києві
випустило з друку книгу
В. Широцького.

КОЛІВЩИНА

(Гайдамаччина в 1768 році).

Ціна 1 карб.

Склад видання—Гуртова Книжна Комора
Т-ва „Час“ Київ, В.-Володимирська, 42.

Т-во „ЧАС“ у Києві
випустило з друку книгу

С. Петлюри

Незабутні.

Літературно-критичні мініатюри

Ціна 1 карб. 50 коп.

Склад видання—Гуртова Книжна Комора
Т-ва „Час“. Київ, В.-Володимирська, 42.

Зміст 15 ч. „Книгаря“. М. Кушнір.—Д. В. Маркович (з приводу ювілею).
С. Кондра.—Завдання української журнальної бібліографії. П. Богацький.—З глибин
нашої землі. С. Петлюра.—Про перекладну соціалістичну літературу. Критика і бі-
бліографія. Одділи: I. Історія літератури.—II. Публіцистика.—III. Економіка.—
IV. Красне письменство.—V. Педагогіка і школа.—VI. Видання для дітей.—VII.
Словники.—VIII. Часописи.—IX. Медицина.—X. Поезії.—XI. Релігія та церква.
Видавнича хроніка. Літературне життя (звістки та чутки). Зміст журналів. Нові
книжки (916—996). Оповідьки.

Жизгарт

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА.

Київ.

Рік видання другий.

Листопад, 1918 р.

Число 15.

Виходить що-місяця.

Д. В. Маркович.

(З приводу ювілею).

(8/XI-1848 — 8/XI-1918).

Дмитро Васильович Маркович належить до старшого покоління українських діячів. Тільки окремі люде, як І. Л. Шраг, П. Мирний, О. Левицький та ще де-хто вкупі з Марковичем еднають нас з славними діячами 60—70 років. Іншим не судила доля дожити до перетворення в життя їх мрій та замірів...

Наше громадянство звикло шанувати своїх діячів більше після смерти, ніж за життя. Але так було, коли Україна стогнала в неволі царських прищипників. Отже Вільна Україна повинна пошанувати тих наших діячів, що своє життя, свій розум та всю працю віддали на користь своєї батьківщини, свого народу. Хай наші сусіди побачуть, як високо шанує українське громадянство тих діячів, що підготовляли ґрунт до утворення української державности. Нехай наше молоде покоління довідується, що і як треба робити в житті, щоб громадянство шанувало, а батьківщина та нарід назавжди зачислили до національного пантеону.

8 листопаду с/р. сповняється 70 літ з дня народження Д. В. Марковича...— Побажаємо нашому ювілянту дочекатися ще кращих подій в житті нашого народу та батьківщини, а громадянство повинно сердечно привітати свого семидесятилітнього громадянина і подякувати йому за те, що, не жаліючи здоров'я і забуваючи про особисті інтереси, на протязі свого життя він працював для нас, як письменник, громадський діяч та кооператор.

Народився Дмитро Васильович 26/x — 8/xi 1848 року у місті Полтаві.

873

Батько його походив з роду Марковичів — полтавських, бувших козацьких старших, а мати була німецько-єспанського походження. Виховувався Маркович під впливом матері, яка прищепила йому широкі гуманні погляди. Вчився Дмитро Васильович спочатку в Новгород Сіверській гімназії, а потім у Вологді. Перебування на чужині, а також знайомство з відомим українським громадським діячем О. Я. Кониським, який був там на засланні, викликало і розвинуло любов до України та рідного народу і дало цілком певний напрям національній свідомості та будучій діяльності нинішнього ювілянта.

Ще будучи гімназистом V класу, Маркович почав писати оповідання; деякі вчителі поставились до цього прихильно і радили не кидати спроб юнацьких, а це привело згодом до сумних наслідків. Дмитро Васильович незабаром покинув вчитися, розпочав видання журналу рукописного, а далі літографованого, за що його і було увільнено з гімназії з вочим паспортом.

В 1865 р. батька Марковича було отруєно під час слідства, яке він провадив по мільйоновому казнокрадству. Після того вся сем'я мусіла переїхати до Полтави. З осені того року Дмитро Васильович вступає вільним слухачем на медичний факультет Київського Університету, але недостача засобів до життя примусила його покинути науку, і він стає акціанним наглядачем на гуральні.

Під впливом свого дядька—Опанаса Марковича, відомого українського ет-

874

нографа, Д. В. почав студіювати фольклор. Він побачив, що можна бути користним своєму народові тільки знаючи добре його життя. Але це не було те „хожденіє в народ“, яке відбувалося в 70 р. у Великоросії, де ходили навчати народ та кликати його до повстання,—ні, Маркович ходив по селах та хуторах, а також заводах гуральнях, щоб вчитися у народа його мови, його пісні, моралі, звичаїв та взнати ближче його душу. В 1868 році Д. В. вступив до нижинського правничого лицею, і в тому ж році перейшов до Новоросійського Університету.

Тут згуртувалися українці, але царські приспінники поставились до цього вороже, і Марковичу довелося з 1870 до 73 року жити нелегально, мандруючи по Україні. Нарешті, ставши в 1873 році кандидатом на судові посади, він згодом був судовим слідчим, товаришем прокурора і суддею, що дало Марковичу можливість ще ближче стати до людей, покривджених соціальними умовами (злочинцями); а познайомившись з ними, він побачив, що всякий навіть злочинець має добре серце і моральне почуття, приспане тільки тяжкими умовами життя. Маркович глибоко переконався на основі свого життєвого досвіду, що люде по своїй природі добрі, сердечні і розумні—і ця глибока віра в людину яскраво одбивається у всіх його літературних творах.

Перше оповідання Марковича „Дурак“ було надруковано в 1877 році (руською мовою). 1886 р. під редакцією його дружини вийшов збірник „Степ“ (Херсон), в якому знаходимо його три оповідання українською мовою. Далі твори його друкувалися в „Зорі“, „Київській Старині“ і „Руському Багатстві“. Останнє оповідання надруковано в журналі „Основа“ 1916 р. Крім оповідань, Д. В. написав також драму „Не зрозуміли“. В 1907 році в-во „Вік“ видало збірник творів Марковича „По степах та хуторах“, а цього року в-во „Дзвін“ випустило вже 1-й том повного зібрання його творів *).

*) Критичну оцінку творів Д. Марковича див. в статті Л. Бурчака—„Письменик-гуманист“ (14 число „Книгаря“).

Крім літературної діяльності, Д. В. оддавався й роботі громадській, гуртуючи коло себе українське свідоме громадянство. Після довгих мандрівок з місця на місце по всій Росії, 1899 року Маркович, отримавши деяку спадщину, придбав собі на Волині невеликий маєток, і тут розпочалася його жвава кооперативна робота. Правда, він ще з 1874 р. захопився ідеєю хліборобських товариств і тоді ж заснував перше на Волині кредитове товариство в с. Михалковцях. Але тільки на початку ХХ в. він зміг енергійно взятися за поширення кооперації і дійсно досяг того, що з усеї губернії стали приїздити люде, щоб навчитись, як засновувати кооперативи. Дмитро Васильович скоро зайняв одно з перших місць поміж кооператорами і в 1911 році на кооперативному з'їзді у Києві виступив з проектом заснування Українського Народнього Кооперативного Банку, який вдалося zorganizувати тільки в 1917 році, товаришем голови Ради якого і нині є ініціатор банку, Дмитро Васильович. На всеросійському кооперативному з'їзді в 1913 р. у Києві Маркович був головою тієї секції, що виробила теперешній кооперативний закон. За останні роки, перебуваючи на Поділлі, Д. В. заснував Винницький союз, на чолі якого він спочатку і стояв, а з виїздом до Києва, лишився почесним головою. На протязі свого життя Маркович потерпів багато переслідувань з боку уряду, і ще недавно, в 1912 р. його обвинувачувано було „по 362 ст. Угол. Улож“.

З останніх фактів з його життя згадаємо, що український уряд Центральної Ради, шануючи Д. В. за його користну для України працю та визнаючи його знання, призначив генеральним прокуратором Генерального Суду, а нині, після переіменування Г. Суду в Державний Сенат, Марковича призначено сенатором. Українські громадські організації, політичні партії та український союз високо цінують Д. В. і висували не раз його кандидатуру на міністра юстиції, внутрішніх справ і навіть на посаду прем'єра, але не з вини їх вища влада поки що не пішла на зустріч українському громадянству.

М. Кушнір.

Завдання української журнальної бібліографії.

Стаття С. Кондри.

Велику частину української літератури (як науковій, так і письменству) складають твори та статті, уміщені в журналах. Проте з цієї журнальної літератури користуються лише в рік видання журналу. Справді, хто ж читає старі часописи? А проте, скільки прекрасних віршів та оповідань, скільки цікавих і користних наукових праць та розвідок міститься у старих журналах! Згадати хоч би 34 томи Літературно-Наукового Вістника (київського), більш 20 томів Записок Українського Наукового Товариства у Києві, по декілька років різних „товстих“ місяшників (Дзвін, Українська Хата, Шлях), журнали педагогічні, сільсько-господарські, медичні, наукові, художні та інші?! Все це багатство лишається майже без жодного вжитку, перебуває в сумному стані „книжного кладовища“. Та власне й користуватись їми важко, майже неможливо, через брак доладно складених покажчиків їхнього змісту.

Правда, до деяких журналів (Кіевская Старина, Украинская Жизнь) складено покажчики (за весь час видання), решта давала покажчики щорічно, або по томах. Проте щорічними та томовими покажчиками незручно користуватись, бо їх занадто багато. А взагалі велика хиба (не тільки української журнальної (та й чи самої журнальної?) бібліографії—брак сталої, загально-вживаної бібліографічної класифікації. Через це всі покажчики збудовано кожний на свій особливий копл і розшукувати по всіх них потрібний матеріал—марудна робота. Таким чином виникає пекуча, негайна потреба в певній реєстрації всієї журнальної літератури по сталій, загальній, гарно розробленій системі. Діло це дуже не легке. Чим далі, все важче розшукати усі книжки.

Отже перед нами намічається такий план роботи:

А. Поперед усього треба скласти реєстр усієї української преси, поділивши увесь час її існування на 3 періоди: I—до 1905 року, коли, власне, й не було суто-українських часописів, а тільки мішані, на російській й українській мовах. II період—з 1905 до 1917 року—це цілком закінчений цикл українського життя у певних умовах (російських), зовсім одмінних від сучасних. Нарешті, III період—біжучий, починаючи з 1917 року.

877

Треба зареєструвати всі часописи українською мовою або двома—російською та українською, а з часописів самою російською—тільки цілком присвячені українським справам (Українській В'єстникъ, Украинская Жизнь).

Маю на увазі тільки часописи, видані в Українській Державі та в усій бувшій Росії, а не в Галичині.

Треба зазначити роки й місце видання, терміни виходу, редакторів й видавців, додатки, а також усі відміни в цих відомостях.

За зразок можна взяти дуже гарну роботу бібліографа Н. М. Лисовського „Бібліографія русскої періодической печати 1703—1900“.

Б. Потім слід у першу чергу скласти докладного покажчика по сталій, ретельно розробленій, найкраще по міжнародній десятичній бібліографічній системі, змісту журналів, у першу чергу за II період (1906—1916 рр.). За I період, окрім дуже важкої „Основи“ (1861—1862) та цікавого „Черниговского Листка“ Глібова (1861—1863) майже нічого не було, й дуже важко нині здобути те, що було; тому, можливо, покажчик за I період, до 1906 р., поки що одсунути до принагідного часу.

В. Потім слід скласти такого ж покажчика по тій самій системі за III період, роки 1917 та 1918, що вже минули.

Г. Теж саме зробити й за I період, використавши усі видання двома мовами, а особливо й неодмінно „Основу“ та „Черниговский Листок“.

Д. Нарешті, надалі слід вести твердо реєстрацію усього журнального матеріалу, неодмінно по тій самій системі, у якомусь бібліографічному журналі, а що року видавати звідний збірник усіх цих покажчиків (місяшних чи тижневих), сказати-б, бібліографічний щорічник (найкраще—разом з покажчиком усіх виданих за рік книжок, нот, мал, малюнків і т. и.). Такий звід, наприклад, видавав і В. Владиславлев, під назвою „Бібліографический Ежегодник“.

З цією справою ніяк не можна гаятись, кожний рік ускладняє діло, а через кілька років воно може стати й зовсім неможливим. Яскравий приклад цьому бачимо в історії російської журнальної бібліографії. Там пері-

878

одична преса налічує більш як 200 років, і хоч російські бібліографи почали клопатись про докладні покажчики майже 100 літ тому, проте й досі не мають покажчиків до всіх видань за всі минулі часи. Ретельна урядова реєстрація почалася занадто пізно. Треба зазначити, що тільки Америка та Германія мають досить докладну журнальну бібліографію; проте коли в других краях, з старою, кілька-віковою літературою, ця

справа занадто складна, то на Україні ще не втрачено часу, тільки треба братись до роботи негайно. *)

*) Особисто я почав складати реєстр української періодичної преси (завдання А по вищенаведеному), а разом з тим збираю матеріали для бібліографічного покажчика змісту журналів за II період. Щоби не витратити тим часом даремно праці, прохаю шановних бібліографів озватись, може вже хто робить це саме діло?

З глибин нашої землі.

Стаття П. Богацького.

649 С. Васильченко. Оповідання, видання друге. В-во „Вік“. К. 1918. Стор. 148 in 32°. Ціна 4 карб.

650 Драматичні твори. В-во „Криниця“. К. 1917. Стор. 172 in 32°. Ціна 2.50 коп.

С. Васильченко— псевдонім невідомого нам письменника, котрий працює в українській літературі мало що не десять літ. З біографічних даних його нам є відомим лише, що він був „народним учителем“, що родився і виріс на селі, що українське село виколосало та вишестяло його на своїх злиденних руках, але серед своїх особливих чар та краси своєї. Ото і все... Він наче отой розумний морський равлик, що носить на своїх плечах незвичайно красну порцелянову вежку, в якій живе і за порогом якої його так і не вглядиш. Відсутність біографічних даних, щоби познайомитись з автором, яко людиною, відіймає у нас можливість легше і непомилково зрозуміти шляхи його таланту. Але в наших руках є його чудова вежка—пара томиків його поетичних творів,—з вікон котрої падають у наш світ тихосяйні проміні самоцвітів його оригінально-багатої, художньої душі.

Історія всесвітньої літератури знає творців, життя котрих цілком розходиться з їх творчістю, але знову знає й таких, в котрих життєвий і творчий шляхи простують в один бік. Це щасливі, урівноважені натури, совісні побутосписателі свого часу, які обома руками черпають з життя матеріал до своєї праці, але ціла робота їх носить на собі виразне тавро індивідуальності автора. С. Васильченко, по нашому розумінню, належить до гурту остєнних. Відомі нам данні, короткі та скупі, все-таки вже чимало говорять тому, хто хоче пізнати його не як приватну людину, а яко письменника-творця. І тому ми, прийнявши до уваги і цей бідний біографічний матеріал, звернемось до одоманітно-чорних рядків його книг, що так яскраво одбивають його колоритну, творчу

психику, її зміст, її творчі засоби—їх силу та красу. А по-за-тим ми вглядимо і риси його оточення, в якому він жив, обстанову, в якій творив, бо все те так тісно зплетено, як канва з вишиванкою, як мотив зо словами пісні.

„Бувший народний учитель“ багато прислужився С. Васильченкові, як письменникові. „Сельський учитель“ безперечно любив і розумів реальний світ школи народньої і міг нам розповісти чимало цікавого з її життя. Але змалювати перед нами так просто та, головне, так образно й майстерно—це зосталось правом й можливістю лише художника-белетриста. Для того треба тонко відчутти і глибоко зрозуміти життєві факти, щоби після відбиття їх у стислому образі засобами художника. Бо лише у художника, в широкому розумінні того слова, так щільно звязано чуття й розуміння незвичайно високого ступеню, що дає йому в-руки новий засіб до пізнання світу—інтуїцію. Цим засобом обдаровані і володіють лише художники-творці.

І не дивно, що поет-художник в звичайній, буденній річі відчуває поезію, красу, новину і, відчувши, дає можливість побачити це „незвичайне“, кожному. Бо він бачить дійсну річ там, де „нормальна“ людина бачить лише її тінь, бо він відчуває життя і у мертвих для звичайного ока явищах життєвих; бо живе у його все „живе й мертво“, реальне та іреальне—живе, бо поет вдихнув у його частину своєї вічно-живої душі, вклав живчик свого серця.

Таким чином, в кожному художникові цікаво підглянути та зрозуміти його живу душу, як вона приймає світ і як його відбиває у своїх поетичних образах. І найбільше цікавим є „як“, а не „що“—форма, яка єдино свідчить про індивідуальну красу і си-

лу таланта поетичного, а не зміст, що для всіх може бути до подробиць однаковим.

С. Васильченко друкувався найбільше у щоденниках. А тут все те читалось на швидку, як фельетон. Ніколи було приглянутись до перлин, що світилися новою красою, прислухатись до мелодії, ритму та гармоничності твору; до його нових, блискучих образів; до техніки імпресіоністичного малювання портретів, краєвидів, характерів, нарешті до його колоритної мови, до незвичкої фразеології, навіть нового словника. І лише тепер, коли в руках наших зібране все, що написано, чи, певніше, все друкване ним до цього часу, тепер тільки можна уважно і старанно перечитати, приглянутись до цього свіжого пера, до суто-українського стилю, до чужої і багатой його душі. І здається він ним найбільш гармонійним, щасливим, свободним, наче-б якимсь новітнім, без жодного напруження і приневольовання талантом, проміж сучасних белетристів українських. Розумієш його так легко і свободно, як і читаєш, а це єдино через те, що й пише він так свободно, як дихає. Такої легкості та ненадуманості сучасна наша белетристика повинна ще шукати.

Обсяг, діапазон його творчого даровання не так-то широкий, ми б сказали, що навіть обмежений. Але в своїй сфері він зробив вже й тепер незвичайно багато. Центром його уваги є сільська школа і навкруги неї гуртується все сільське з нею: учитель, учні і батьки їхні, книги і, те що в книгах, різні приятелі і вороги школи, горе й радість її... Але все воно складає лише вихідні пункти його роботи; бо не реалістична обстановка його вабить і цікавить, а те якесь поетично-міжне сльиво, котрим оточено все реальне, земне і буденне. За ним, за його змінами, до найніжніших нюансів він слідкує з незахованою приємністю і з шіпетизмом нотує те все. Його душа мрійника, художника-байкаря купається наче в морі в споминах, марінню, в місясному світлі, і надвечірних настроях, в півтонах співу, в недоговорених речах та невисловлених почуттях. Коли приглянутись пильніше до його творів, то нехотючи помітиш, що він таки не любить занатто яскравих, соковитих, ясно-барвних фарб. У його, напр., не фігурує літо, коли все горить промінням, пахтить жаром; немає дня, коли сонце пече, освітлює однаково все і всіх; немає чистої радості без смутку, немає кохання ситого, щасливого, задоволеного; немає квітів і барвів, гарячих тонів. А любить він місяць, зірки, вечір, ніч, спомин, журну пісню, казку. Пісня й казка у його просто окра-

шують життя героїв і лікують душу їх. Поруч з тим і не кожную рослину облюбувала його душа, а саме ту, котра так гармоніє його настроєм—то своїм коліром, то своєю народньою символікою. Між квітами бачимо: волошки, гайстри, мак, королів цвіт, зірки та горошок. А з дерев—вербу, явір, бузок, липу та дуба. Та знову все—то або в пору одвітання,—перевите бабиним літом, або під місясним освітленням, нарешті в півтонах літнього присмерку, в атмосфері журби закоханого серця.

І ось з цим, сказати б, обмеженим і небагатим матеріалом, з такою одноманітною палітрою à la Левітан—С. Васильченко береться до малювання знову таки таких нескладних, таких прозаїчних, таких буденних і кожному відомих явищ маленького життя сільської школи, як відвідування пана інспектора, або візита учителя до пана попечителя школи, щоденна робота у школі і т. инше. Часами стає страшно за автора, коли прочитаєш лише один заголовок новелки і незвичайно радісно і приємно, коли прочитаєш самий твір. Так було з нами, коли ми дійшли до читання „Мужницька арифметика“ та до „Ся“, нам страшно було, що такі дрібні, реалістичні річі, про які вже набридло читати у пресі та повзали до художнього збірника. Але ми не були зражені автором. Уміння підійти до буденної речі, освітити її промінем своєї душі, обставити потрібним, але також простим і звичайним аксесуаром, зробити з неї прекрасну перлину небуденної краси й змісту—це його сила, його талант.

Як дійсний художник, Васильченко надзвичайно просто комбинує самі прості дані, щоби досягти найбільшого вражіння, самими незначними засобами досягає він найбільшої мети—а це свідчить, що володіє він тонким художнім чуттям міри, виправною технікою і силою.

Правда, не можна сказати, що всі новелі однаково прекрасні—є між ними слабенькі і таких чимало, але загальний рівень художньої творчості його стоїть незрівняно високо. Його короткі, стисло-розмірені, образні і настроєві новелі, такі журно-прекрасні, як наші українські осінні ночі, такі змістовні, як багата наша південна природа—нагадують роботу краших новелістів чужих літератур: А. Чехова, Г. Мопасана, А. Франса, К. Гамсуна, Ола Гансона, Г. Банга та інших. З українських письменників він є старшим братом А. Тесленка та товаришом В. Стефаніка, М. Коцюбинського та М. Яцькова. Такі річі, як „Оксана“ „Осінній ескіз“,

„За мурами“, „Циганка“—це вже проекти романів, імресіоністичні зариси прекрасних романів, повістей, які по багатству запашного змісту, по настроях, по образному і оригінальному стилеві стають окрасою сучасної української літератури.

До цього місця дійшовши, ми не робили різниці проміж С. Васильченком новелистом та драматургом.

Не будемо того робити й далі, бо по нашому розумінню „драматичні“ твори його, крім форми написання, ні чим більш не різняться від його новел. Діалогічна форма та поділ на акти й картини не є ознакою обов'язково драматичних творів. Виключення зробимо лише для пьєски „На перші гулі“, яка ближче стоїть до того відділу літературних форм, хоча й вона є, як і всі останні пьєски, лише драматизованим оповіданням.

С. Васильченко кохається в народній українській творчості і сліди того ми бачимо в його творах. В них так виразно виступає село з його повір'ями, забобонами, піснями, прислів'ями та казками. А народня словесність так допомагає образности і колоритности кожного літературного твору, котрий сам собою з неї випливає, базується на ній. Тому то так приємні навіть ароматні його твори: „Недоросток“, „На перші гулі“ та інші. Спільність між автором-художником і народньою безіменною творчістю не кінчається запозичинням у останньої мотивів і сюжетів, а йде далі і до останку. На цілий світ прославлене багатство укр. народньої поетичної творчості, й незрівняна образність відбилась і у художника, котрий тісно зв'язаний є з селом, з народом,—рідним сином якого він є. І він наче не творить, а образи самі так і линуць з його, так і вистромлюються, наче буйна травиця з чорної української землі... Біжать, кваляться і поспішають один за одним. Самий процес творчості відбувається в йому, наче пишання своїм багатством.—„Завітала до хати пізно гостина, серед ночі свято нарядила, то вже сна не буде на мене. Розкладу, розвішаю свої згадки, як молода дівизну, розстелятиму, до місяця розглядатиму, аж поки не згасне у небі остання зірка“: (Оповід. ст. 38). І дійсно, мов у скрині дбайливої дівчини, знайдеш у його тої краси-багатства поетичних образів. Ми не можемо дозволити собі зацітувати низку тих прекрасних річей, але звертаємо увагу читача на сторінки „Оповідань“ його: 16, 17, 20, 22, 25, 31, 34, 35, 38, 91, 92, 95.

Чудова й поетична ст. 98, і тут же наче з Олесевого „Що року“ на ст. 99, 106, 107, 111, 197, 236, 267, 269, і ще й ще. На цілі картини природи: стор. 22, 170, 265, і інші, нарешті, на самі твори—поезії в прозі—„Осіня казка“, „Королівна“, „На хуторі“... Не можна не звернути уваги на його малювання портретів, особливо жіночих—яка примітивність і яка поруч з тим скульптурність:—„Була вона, Миша, така: смуглява, висока, струнка і мала якісь дивні очі. Здавалось, що малював хтось, гуляючи, в жарт: довго мережив тоненькі, як ниточки шовку, брови, терляче виточив, мов з карих каміників, очі, пустив над ними, як стріли, шовкові вії, а далі взяв та недбайливо позатирав, замалював усе, немов йому та робота набридла вже. І стало от того все лице пестливе, заплакане, як у вередливої дитини“. Це портрет Сури з „За мурами“. А ось ще Оксана з новелі того ж назвища:—„Ох і прибралась же дівчина, виряжаючись до панчів: як стеблиночку, тонку та високу, обгорнуло сиве та шнуром мережане сукно стрункий її станок; горять, як жар, червоні чобітки козлові; міняться, сяють дукачі та дорогі намиста на шиї, а з під чорного шовку на голові вибивається дівоча пиха—крайца од шовку, темніща од ночі—дівоча коса, а що вже тее личко, то хто його знає, які малярі його й малювали: брови вшнурували, очі скарували, лице біллю білували, а на тому личкові білому—білованому та як калина ж спіє“... Або „божествяна Галя“—стор. 132 та бідна наймичка Христа—стор. 110.

Родившись з чорної землі України, виходячи з укр. села, С. Васильченко, як поет-художник, приніс із собою у літературу й спосіб думання простого народу, його фразеологію і навіть рідний йому словник. Тут не місце над тим спинятися, але зауважити мусимо, бо оригінальний, свіжий художник, як ново-відкрита країна, дає без краю багато цікавого матеріялу як для читача, так і для вченого. Це наче земні метри, в яких ще належить відкопати золото та дорогоцінне каміння...

Але поверх всього він є поет-художник. Поет-лірик, пісня котрого чиста, мов сльоза, і тому промовляє від душі до душі. Бо щирість, а не патетичність опановує душею читача. А це найраща і найцінніша риса, яка дає йому право на почесне місце в українській літературі.

Про перекладну соціалістичну літературу.

(З приводу виданнів „Знаття—то сила“).

Стаття С. Петлюри.

Серед рясної, порівнюючи,—як на наші обставини—літературної продукції на різних ланах людського знаття та умілости, треба одзначити також і продукцію соціалістичної української літератури. Останню, як і взагалі всю сучасну літературну продукцію нашу, можна поділити на оригінальну і перекладну.

Те, що з'являється на нашому книжному ринкові з обсягу перекладної літератури взагалі, не має системи. Видається те, що випадково постачається редакціям наших видавництв або по замовленнях, в яких теж часто-густо ніякої ні системи, ні програму не помітно, або з власної ініціативи перекладчиків. Такий стан річей неможна визнати бажаним і відповідаючим інтересам справи.

І, здається нам, наші молоді університети українські—Київський та Кам'янецький, а також Академія наук та Українське Наукове товариство повинні виявити тут певну ініціативу та прикласти й рук своїх біля справи перекладної наукової літератури. Вони повинні додати про те, щоб на українській мові з'явилися кращі наукові твори світової літератури, так бажані і потрібні нам для збагачення та зміцнення нашої культури національної. Видання належного реєстру чи списку книжок з різних галузів людського знання, на всіх мовах, уложеного авторитетними фахівцями, скріпленого маркою наукових інституцій,—було би у великій допомозі приватним видавничим товариствам та окремим видавцям і внесло би в справу видання перекладної наукової літератури певну систему і послідовність. Аналогічну роль що-до красного світового письменства (з додатком критичної літератури про нього) могло би виконати „Товариство прихильників української штуки“, колиб, звичайно, воно виявило більше рухливости, ініціативи та розширило—а це ой, як треба зробити!—межі своєї діяльности.

Оці думки мимоволі насуваються після знайомства з анонсами про видавничу діяльність соціалістичного видавництва „Знаття—то сила“ та з першими книжками, виданими цим товариством. Згадане товариство оголошує:

„Український пролетаріят, показавши себе“ в сучасній революції „значною си-

лою, йшов увесь час під прапором українського соціалізму. Але разом з цим показала в цьому рухові *низька* свідомість нашого робітництва, виявилася величезна потреба в соціалістичній літературі, за поміччю котрої охочі до науки, світомі своїх інтересів робітники мали би змогу пізнати основи наукового соціалізму та виробити міцні підвалини соціалістичного світогляду“.

Те, що цілком слушно й своєчасно зауважує видавництво про соціалістичну літературу, з однаковим успіхом можна сказати про літературу взагалі: на різних полях її, на різних ділянках—скрізь відчуваємо ми тепер потребу величезної творчости, величезного напруження літературних сил, щоб надолужити те, що упущено нами через різні історичні перешкоди. Потреба ця відчувається і в соціалістичній літературі серед широкого кола людей, що вважають себе соціалістами, або прихильниками соціалізму. Ледве чи задовольнити цю потребу візьмуться наші наукові інституції. А тим часом загальна тенденція громадського руху, особливо ж у звязку з тими змінами в житті народів, що їх викликала війна, з логікою фактів тягне до демократизації життя а тим самим і до більшої реалізації соціалістичних ідей. Цей процес буде проводитись тим швидче й успішніше і без зайвих ексцесів, на зразок тих, що витворюються „большевіками“, чим демократія глибше і ріжностороніш збагне його, продумає і послідовно реалізує. А це статись може тільки тоді, коли візьметься вона за нього озброєна знанням, наукою. Отже потреба в соціалістичній науці та літературі для української демократії і своєчасна і настигла. І ми з приємністю констатуємо, що цю потребу відчуте, і вжито вже певних заходів, щоб її задовольнити. Аджеж безумовно українській демократії належить майбутність України! І все треба зробити, всіх творчих сил нації треба напружити, щоб належним чином підготувити її до цієї великої і відповідальної місії.

Не можна сказати, щоб проводарі українського пролетаріату не дбали досі про соціалістичну літературну продукцію на українській мові. З початку українського робітничого руху і аж до наших часів ця продукція майже не переривалась, коли не вважати неминучих антрактів, властивих не тільки їй, а і всій літературі українській і

поплення котрим кожен українець знає, де шукати. Але в тій продукції не було сталої програми, певного плану і послідовности. Тепер колишньої випадковости можна уникнути і попередні хиби поправити. Видавничі наміри „Знаття—то сила“ свідчать, що тут ми маємо справу з бажанням задовольнити потребу українського робітника в соціалістичній літературі не шляхом видання агітаційних „метеликів“ та поверхових, не глибоких, не обґрунтованих брошурок, а в формі більш поважних своїм змістом та ім'ям авторів книжок. Тим часом згадане товариство видало такі книжки: 1) Герман Гортер. Історичний матеріалізм. З передмовою К. Каутського. Переклад з німецького Петро Бензя. Стр. 147. 2) Павло Кампфаер. Соціал-демократія в світлі культурного розвитку. Переклад з німецького Василя Гладкого під редакцією М. Порша. Стр. 169. 3) Комуністичний маніфест. К. Маркса та Фр. Енгельса, 4) К. Каутського: Економічна наука К. Маркса. В ближчому часі вийдуть, як видно з оголошення, такі книжки: а) К. Каутського: Ерфрутський програм. б) К. Каутського. Соціальна революція.

Коли мати на увазі ту мету, яку ставить собі видавництво, то вибір книжок в цілому можна визнати слушним. Особливо це треба сказати про твори такого визначного, після Маркса та Енгельса, теоретика соціал-демократії, як Каутський з його глибоким знанням предмета, величезною ерудицією та ясними, простим викладом. Ці книжки дають можливість ознайомлення з основами наукового соціалізму і читач, коли він не упереджений, може черпати з них певні, об'єктивної цінности, елементи для вироблення свого світогляду. Згадані книжки, особливо ж книжки Каутського, перекладено на всі культурні європейські мови і появ їх на українській мові треба тільки вітати. Треба відзначити, що видавництво, як видно з поданою реєстру, тим часом спинилось на перекладах з *німецької* мови. Нам здається, що в інтересах справи, не слід видавництву обмежувати себе перекладами тільки німецької соціалістичної літератури, а в дальшій серії подати кращі зразки світової соціалістичної літератури з таких мов, як французька, англійська та італійська. (З окрема треба побажати появи на українській мові блискучих творів Жореса).

Відчувається велика потреба в соціалістичній літературі не тільки в такій, що дає основи для знайомства з соціалізмом, мовляв би, теоретичне пізнання його. В однаковій мірі ця потреба відчувається і там, де українському соціалістові доводиться цю теорію переводити в життя, встановлюючи своє відношення до цілої науки окремих питань державного і громадського характеру і практично розв'язувати їх. Той досвід, що в цій справі мають більш культурніші нації, і що витворив вже певну літературу, в деяких питаннях дуже цінну, численну і цікаву, нам треба використати—отже поруч з книжками по теорії соціалізму, варто мати і переклади тих книжок, з яких читач міг би ознайомитись з тою величезною працею, яку зробили соціалісти різних країн та народів в боротьбі за здійснення своїх ідеалів. Конкретно: бажано мати на українській мові переклади кращих зразків світової соціалістичної літератури по таких хочби питаннях: жіноче, мілітаризм, освіта, аграрне, політика торговельна та колоніальна, професійний та кооперативний рух, комунальне (органи місцевого самоврядування), справа мешкань, охорони праці та забезпечення робітників, робітничі секретаріати та біржі праці. Все це—такі питання, що з ними нашої демократії доводиться мати діло вже тепер і практично розв'язувати або ж сьогодні, або ж намічати шлях та робити підготовчу працю для розв'язування їх завтра. Останнє може відбутись позитивно та лагідно, коли демократія наша не буде володіти знанням справи, коли вона що-до розуміння останньої не буде стояти на тому шаблі, якого осягла демократія інших, більш культурніших народів. Отже, в інтересах справи майбутности України і її державного розвитку, треба побажати видавництву, що взяло на себе відповідальну працю по усвідомленню української демократії в питаннях та світогляді наукового соціалізму, як найпродуктивнішої діяльності в зазначеному напрямку. В зв'язку з початком видавничої діяльності „Знаття—то сила“ треба зазначити і діяльність видавництва „Дзвін“, „Робітничої Книгарні“ та „Серп і Молот“, що теж дбають про видання книжок з обсягу соціалістичної науки та літератури. Читачеві, цікавому до соціалістичних книжок, треба мати на увазі і видання згаданих нами видавництв.

Критика і бібліографія.

I. Історія літератури.

651 *В. Щепотьєв*. „Розмови про Українських письменників“. Частина перша. Від найдавніших часів до 60-х років XIX століття. Видання Полтавського Товариства „Просвіта“. Полтава, 1918. 89 стор. Ціна 1 р. 6 к.

З великою приємністю читається книжечка д. В. Щепотьєва, бо написано її дуже розумно і незвичайно гарною, легкою мовою. Як те видно з передмови, автор призначав книжечку свою для людей, що зовсім не знають українського письменства, і влучно виконав своє завдання, давши зовсім популярний загальний нарис, і дуже легко та просто підійшов до найскладніших літературних питань. Маючи на увазі показати невідомим читачам ідейне значіння та багатство старого українського письменства, автор підходить до нього головним чином з боку культурно історичного. Головною заслугою перших українських письменників XIX століття вважає він те, що вони 1) показали силу та красу української мови, 2) нагадали українцям про любов до рідного краю і 3) поставили на чергу ідею про знищення кріпацтва. Дуже тепло і з глибоким почуттям торкається автор чистих поетей корифеїв нашого письменства, і здається нам, що його книжечка теж повинна збудити в невідомих душах цікавість до рідної поезії, повинна також покласти перші ясні підвалини фундаменту, на якому складається загальний погляд на літературні з'явища. В книжечці все так ясно, що для самого невідомого читача нічого недоговореного не зостається. Як на зразки майстерного викладу автором складних питань можемо вказати на ст. 29—30, де він популяризує ідею романтичного культу старовини, або на ст. 39—41, де автор говорить про Кирило-Мефодієвське Брацтво та його завдання. Закінчує автор свій огляд письменників дуже гарно й чуло написаним нарисом про Шевченка.

Видано книжечку дуже чисто що-до друкарських помилок.

Д. Рєвуцький.

652 *Проф. М. Сумцов*. Історичні зразки українського літературного єднання. Одбитка з журналу „Україна“, 12 стор. Черкаси. Видавниче Товариство „Січ“. 1918. Ціна 20 коп.

Вище зазначена брошура є не стільки історико-літературний нарис, скільки по-

клик до єднання, побільшення „протиложних саможерству відносин“ (7 ст.) поміж українськими письменниками та вченими. Висловлений раніш у III томі першого, 1907 року „України“, він по своєму науково-публіцистичному змісту відповідав тодішнім обставинам українського життя в Росії, загальним завданням самого журналу і, яко один з його біжучих матеріалів, вкупі з іншими мав своє значіння.

Але не все, що входить в часописи, здатне для передруку, особливо після 10 надто років і без усяких, навіть редакційних виправок. Дійсно, чи можна в виданні 1918 р. повторювати такі, наприклад, вказівки, буцім то „в цім році вийшла книжечка поезій Христі Алчевської, людини ще зовсім молоді“ (ст. 6), тим часом як в 1907 р., коли це вперше було написано і для дки Алчевської, і для її книжечки багато вже літ минуло. Чи не є тепер також анахронизмом і переважно одстоювання „личних приятельських товариств“ (ст. 11—12)? Товариств на підставі „міцно зтверджених ґрунтовних законів громадянського упорядкування“ брошура лише злегка торкається і називає з них тільки „Просвіти“, хоча все життя вимагає саме громадянських організацій і можливість утворення їх вже є, а на черзі стоять такі інституції, як українські академії, університети. Для України настала доба широкого політичного і громадянського будівництва, а брошура говорить про „особисті приятні товариства,.. наче поодинокі віконця в сумних кам'яних мурах“ (12 ст.). Будівництво потребує ясного, різнобічного освітлення, брошура ж це освітлення пропускає тільки крізь скло „прихильних і взаємно обов'язкових відносин“, докладно не пояснюючи, що саме треба лічити прихильністю, „протиложною саможерству“, де межі її і необхідної об'єктивної критики, і через те дає волю од одної надмірності йти до другої—захвалювання свого тільки з-за для того, що воно своє.

Таким чином нарис проф. Сумцова, яко відозва до громадянства, не відповідає сучасному становищу політично-громадських обставин життя, не дає вона і яскравих, більш менш повних малюнків історико-літературних чи культурно-історичних. Зразків єднання в цьому метелику зазначено небагато, і неможна сказати, щоб ці

зразки були найхарактерніші. Скільки міг би дати хоч би Харківський гурток письменників і вчених першої половини XIX ст., але проф. Сумцов його минає і бере деякі бліді риси з життя Щоголіва. Не менш цікаві взаємовідносини Шевченка і його приятелів, але і їх скористовано тільки з боку двох маленьких випадків з листування Максимовича з Шевченком. Теж можна сказати і про зразки з XVII в. Інша річ коли б всі зразки було підбрано вдатніші та було б їх опрацьовано в цілі побутові малюнки, а вказівки на приязнь тих або інших діячів було б доповнено з'ясуванням того, в яких обставинах ця приязнь повставала, які завдання мала своєю метою, що давала приятелям і суспільству—от тоді справді здійснилося б бажання автора, щоб поданий ним „початок маленького збірничка пахучих квіток літературного життя“ не зостався поодиноким і припис „додатки (?) не тільки на папері та в друку, але в самім житті“ (7 ст.).

Проф. А. Лобода.

653 *Михайло Лозинський. Люди. Біографічно-літературні нариси: Драгоманов, Франко, Павлик, Сембратович, Веризон, Реклі, Крапоткін Толстой, Тургенев, Гарібальді. З портретами. Львів. 1909 р. Накладом автора. 130 ст. in 16. Ціна 1.50 кор.*

Нариси ці написані гарною популярною мовою з великою пошаною до тих велетнів духа, не тільки своїх, але і чужих, які в своїй діяльності кермувались ідеями братерства і свободи. Найбільше місця уділено ясновольському дідуся (24 стор.) —Л. Толстому, про якого автор каже, що хоча і не всі його ідеї перейдуть в життя, а ті, що перейдуть,—не здійсняться в тій абсолютній чистоті, в якій оголосив їх світові Толстой, але „могутністю свого генія він став одним з таких огнених стовпів, що значать собою окремі етапи в поході людськості на стрічу сонцю золотому“ (103). Розуміється, що в тих коротеньких начерках, які дає д. Лозинський, не можна було добре обрисувати життя та діяльність таких видатних діячів, як Толстой, Франко і др., але тим часом ці нариси дають нам, можна сказати, живі образи тих людей, пам'ять про яких зостанеться і для майбутніх поколінь. Правда, деякі статті можна було б трохи поширити, щоб характеристики не виходили надто загальними, напр., про М. П. Драгоманова, але і в тому вигляді, в якому їх наведено в книжці д. Лозинського, їх з інтересом прочитають, з огляду на те, що вони проказані з дійсно натхненим почуттям.

М. Марковський.

II. Публіцистика.

654 D-r I. Puluj. *Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung.* Відень, 1915 р., сторін. 41, ціна 80 сот.

Ця книжка — одно з перших видань Союзу Визволення України, за допомогою яких цей Союз від самого початку публічною війни ознайомлював європейську, а з'особна

німецьку думку з Україною і українським питанням, і цим заслужив собі на вічну дяку від українського народу.

Темою книжки являється значіння України в міжнародній політиці. Для цього автор найсамперед знайомить своїх читачів з деякими фактами з української історії, головним чином з історії запорожського козацтва, і доводить, що це козацтво було завжди найкращим оборонцем Європи від небезпеки з боку азіатської дикости. Далі він пояснює, що Росія більш, ніж хто инший, виявляє собою цю азіатську небезпеку, що вона знищила Україну і її козацтво як раз за-для того, щоби не мати перешкод на своєму шляху руйнування культури, що коли не стати на перешкоді дальшому існуванню російського колосса,—він придавить і германців, і словян; тому визволення України для Європи, особливо для центральних держав, є моментом великої ваги.

Як написана в полемичному тоні, книжка не позбавлена деяких перебільшень. Так, сказати, що „збирання“ Росії мало одну ціль—знищити взагалі людську культуру, задавити і пограбувати народи, і т. д. (стор. 6)—трохи сміливо, і з боку історичного може викликати багато суперечок. Але разом з тим, в книжці багато певного, що цілком незнайоме Європі, а тим часом грає і грає тиме для неї величезну роль.

Не можемо не одмітити цікавого місця в книжці (стор. 18), де автор нагадує, як колись Олівер Кромвель застерігав українську республіку від унії з московським царизмом, передбачаючи повну неможливість існування української автономії через протилежність політичного устрою обох держав.

Написано книжку д-ра Пулюя надзвичайно цікаво і читається вона легко.

К. Лоський.

655 *Дм. Донцов. Енгельс, Маркс і Лассаль про неісторичні нації.* Київ. Видавництво „Серп і Молот“, 1918 р. Сторін. 59, ціна 70 коп.

Як відомо, російська соціал-демократія завжди ставилась дуже негативно до українського руху, визнаючи його контр-революційним. Між иншим, вона часто посилювалась в цьому на погляди своїх первоучителів Енгельса, Маркса і Лассаля, які ділили нації на „історичні“ і „неісторичні“; останні, до яких вони залічували всі слов'янські народи, крім Поляків, почасти Росіян та иноді балканських слов'ян, вони називали „колудою в ногах великих історичних народів (Німців, Малярів, Поляків).“

Др. Донцов в своїй дуже цікавій книжці доводить, що погляди згаданих ватажків соціалізму засновувались на тому фактичному стані річей, який мав місце в ті часи, коли вони учили, що нові великі соціалісти, як Каутський, мають цілком інші погляди на національний рух взагалі, що російські соціалісти ґрунтуються на букві писань Маркса і Енгельса і цілком не розуміють їх духу, що рух український, як це виявилось в останні часи, є найбільш демократичний в цілій Європі.

При відомій глибокій ерудиції автора доводи його повинні мати велику переконуючу силу за для кожного читача, а тому треба од щирого серця вітати появу книжки на нашому книжному ринкові.

К. Лоський.

III. Економіка.

656 П. Я. Стебницький. *Україна в економіці Росії*. Петроградь. 1918 г. Ст. 41. Ціни не зазначено.

Працю П. Я. Стебницького під виписаною вище назвою було надруковано вперше на сторінках „Торгово-Промышленной Газеты“ в Петрограді з початку біжучого року. Автор поставив метою своєї праці освітлення перед російським громадянством проблеми перетворення єдиної Російської Держави на союз окремих держав, повсталих під час революції, а надто відокремлення України і утворення самостійної держави. Численими прикладами з різних галузів економічного життя Росії і її окремих частин, порівнянням економічного розвитку Росії і України, автор доводить, що централистична економічна політика Росії, а не революція, є першою і головнішою причиною того, що від Росії відокремилася Україна і розпочала своє самостійне життя, яко особна держава. Через централистичну економічну політику Росії, Україна уявляла з себе країну з низьким рівнем оброблюючої продукції; головна економічна сила України — це добуваюча продукція. Але й ця сила не йшла на користь України, а була в цілковитій залежності від центру. Різними способами центр використовував економічні сили України, довівши в останні роки до того, що мало не 50% свого торговельного балансу покривав вивозом з України за кордон. Крім того, не дбаючи про розвій промисловости на Україні, Росія утворила з України користний внутрішній ринок для виробів своєї, добре розвиненої, мануфактурної промисловости. До цього треба ще додати, що різними комбінаціями з тарифами, торговельними договорами та

планом будівництва залізниць Росія керувала транспортом з України на цілковиту користь тільки свого центра і своїх морських портових міст. Такими способами Росія не тільки підривала економічні сили України, але й доводила навіть до голодування населення України, як це не дивно, приймаючи на увагу всі сприятливі умови для сільського господарства на Україні і її багатство іменню у споживчих продуктах.

До цього всього автор долучає також і русифікаторську націоналістичну політику російську, яка сприяла до приниження культурного розвитку українського народу. На підставі наведених доносів, автор приходить до висновку, що така політика Росії завше підтримувала серед українського населення ворожість до свого центру і бажання якимсь способом відокремитись від метрополії. Легковаження таких домагань і інтересів українського народу з боку Російського уряду, навіть революційного, спричинилося до того, що Україна, яка раніше бажала тільки національно-територіальної автономії, перейшла до вимоги федерації, а нарешті круто звернула на шлях цілковитої самостійности. І тепер, каже автор, годі вже говорити про з'єднання України з Росією: ні політичні, ні економічні інтереси обох держав цього не потребують. Будуче життя України і Росії автор уявляє тільки, як вільний економічний союз двох дружніх сусідніх держав з певними гарантіями і певними економічними вигодами. Цього досить, щоб надалі вільно розвивались продукційні сили України і Росії, бо від такого союзу в будучині буде користь для обох держав.

Такий, в головних рисах зміст праці П. Я. Стебницького. Як бачимо, тема, дуже интересна не тільки для росіян, для яких писав автор, але й для українського громадянства, тим більше, що автор користується з найновіших статистичних даних і матеріалів, які в сучасних обставинах трудно дістати.

Написано книжку дуже гарно, читається вона легко; статистичні відомости, подані автором, більш оброблено, ніж це звичайно подається іншими авторами. Наприклад, П. Я. Стебницький пояснює свої докази не таблицями, а зазначенням у відсотках потрібних цифр, що сприяє уважнішому студійованню цієї книги.

Книжку написано російською мовою, але ми певні в тому, що незабаром вийде й переклад її на українську мову, що ми й пропонуємо до уваги наших видавництв.

А. Яковлів.

657 В. А. Шугаєвський. Монета и денежный счетъ въ Лѣвобережной Украинѣ в XVII вѣкѣ. Краткій очерк. Съ тремя таблицами изображеній монетъ. Вид. Т-во „Сіверянська Думка“. Чернігів, 1918 р. Стор. 47 + III. Ціна 1 р. 50 к.

Автор цієї невеличкої, але змістовної книжки любовно розгортає перед читачем сторінку з давно минулого економічного побуту України, з часів XVII віку. Вивчення ним монетних скарбів, а почасти й пам'ятників письменства дає можливість упевнитись, що під той час на Україні мали право горожанства три валюти: польської (золотий, злотий), лічби литовської (гроші, копи грошей, тоб-то 60 грошів) та московської (рублі, копійки). По металу пануюче значіння мало срібло, велика сила монет було мідних і зрідка, лише подекуди, траплялося золото, червінці. Деякі натяки розвідки Шугаєвського ніби дозволяють зробити висновок, що в перекладі на нинішню економічну мову тоді панувала система біметалізму,—мідь же, як найдешевше платіжний засіб, мала службове розмінне значіння. Судячи по тому, що в той період до деяких монет (таліра) добавлялось слово „битий“ (чеканений)—можна зробити висновок, що очевидно перед тим, або й одночасно, благородний метал уживався і в злитках; а епитет „твердої“ монети служить для ознаки повноцінної: мабуть тоді чимало було й монети білонної (неповноцінної). Обидва ці терміни—„бита“—і „тверда“ монети цілком придатні і для сучасної політичної економії. Своєї чеканки Україна в той час не мала і по її території ходили гроші всіх держав, які тільки тоді існували в Європі. Наприклад, талери були: еспанські, з'єднаних нідерландів, данські, шведські, австрійські, тирольські, штирійські, трансильванські, угорські, сілезькі, померанські і багатьох німецьких володінь: городів, єпископств, графств, княжеств, герцогств і т. д. і т. д. Але були спроби бити і свою монету. Так, зберіглася копія проекту Путивльського „чеха“, що в 70 роках XVII століття намічався бути випущеним по „малоросійськихъ городѣхъ“.

По проекту на їй мав бути латинський напис „монета нова роблена въ Путивлі 1676 р.“ І були навіть „биті“ свої гроші. В 1686 році по проханню гетьмана Самойловича московське правительство згодилося на окрему монету і начеканило було в г. Севську (нині Орловської губ.) „чехів“; швидко потім ту чеканку припинило, а набиті гроші „ізъяло изъ обращенія“. Чех, котрий друкували як українську монету =

1¹/₂ польським грошам = 1¹/₅ сечетн. литовським грошам = 1 московській копійці. В його назві зберігся спогад про ту монету „чех“, на взірць котрої в XIV віці вперше було одчекано польські гроші: про чеську монету—„пражські гроші“, чеканку котрих було розпочато в 1290 році. Робота Шугаєвського дає цінний матеріал до історією економічного побуту України.

О. Мицюк.

IV. Красне письменство.

658 Іван Франко. Великий шум. Повість. В-во „Січ“ в м. Черкасах. 1918 р. 104 стор. Ц. 3 карб. 20 коп.

Франко — письменник, історик, поет, словист, політичний діяч... Мало є галузів, де би невідомо було ім'я Франка.

І що-ж дивного, коли в творах Франка-письменника так сильно відчуваються публіцистичні нота і коли часто - густо Франко—публіцист, історик чи політичний діяч—бере верх над письменником.

Але од цього белетристичні його твори аж ніскільки не гублять у своїй вартості, а вводі навіть виграють.

Письменицький талант живить і прикрашає сухий кістяк життєвого факту, історичної події, а правдивість і простота життя надає оповідань особливої ваги, цікавості і значіння.

„Великий шум“... Підійдемо до нього з звичайним критичним мірилом, розглянемо виключно з боку літературного,—і він нас не задовольнить. Гарні, яскраві окремі місця і разом з тим сухі і навіть нудні розмови, проповідницькі речі селянина Костя Думка. Здавалось-би, що занадто чорними фарбами змальовано лідяча Суботу, урядовця Годієра, пан-отця Квінтіліяна Передрамірського...

Але, коли звернути цильнішу увагу на історичний бік справи, коли згадати історію української частини Галичини взагалі, а 50-х років (про які як-раз іде розмова) зокрема, то персонажі Франкової повісти враз оживають, стають цікавицями для читача, більш зрозумілими.

Тоді помічаємо дуже інтересні, характерні для уніяцького духовенства тих часів, риси у о. Квінтіліяна; добре змальованою і аж ніскільки не занадто чорною бачимо ми фігуру пана Суботи; немає нічого ходульного і неправдивого і в Костеві Думякові. Таких селян за тих часів, правда, було мало, але вже були. Може де-де автором і прикрашено, може що пом'якшено, може о. Квінтіліян та Годієра і занадто

гядкі, а селянин Дуляк занадто чесний, одвертий, правдивий, але ці перебільшування, припущені Франком - белетристом, мало шкодять загальній вартості і цікавості живої правдивої повісті.

Ці дрібниці, розуміється, не заважають нам в доброму уявленню відносин між селянами і поміщиками в термін після 48-го року, не шкодять правдивій характеристиці поведінки і напряду духовенства, справедливій оцінці тактики уряду...

„Іде, гуде великий шум! Великий шум, зелений шум! Під його подихом стогне могутній Діл, гнуться мало що не до землі стрункі, білі берези, на долинні тріщать старі дуби, скриплять і стогнуть осики, заводячи свій жалкий лемент“...

Таким прекрасним малюнком природи з весни 1850 р. починається повість Франка.

А далі читаємо:

„Але бо й по селах, по хатах, по церквах і коршмах, по душі народа йде шум не легший, як отсей шум розшалілої природи. Метуться села, скрізь ідуть суперечки, сварки і лайка, залягає в душах якась глуха ненависть, вибухають, як ракети, дикі погрози і лунають від села до села. Недавно знєсена панщина, як недорізаний труп, ворухається і наповняє серця жахом. Як великі, темносинні гусельниці, повзуть по болотистих дорогах довгі швадрони лядсдрагонів, повзуть звільна на захляпаних, заліханих конях від села до села, три-чотири рази до року, весною, в косовицю, в жнива, в копання картофель та збирання кукурузи, і скрізь по селах, куди вони прийдуть, крізь шум вітру чути свист канчуків, лемент жінок, прокляття чоловіків: се лядсдрагони на просьбу панів силою та канчуками гонять селян на панські лани на роботи“...

Ми наводимо таку велику цитату з „Великого Шуму“, бо вона зразу дає зрозуміти читачеві про що має йти розмова в повісті, з яким „великим шумом“ будемо ми мати діло.

Правдивий і цікавий малюнок з життя українського селянства у Галичині в 50-х роках дав у своїй повісті славнозвісний письменник, і ніхто, розуміється, не пожалує про потрачений час, перечитавши цю повість, остільки цікавого і користного матеріалу дає вона читачеві.

Добре діло робить „Сіяч“, перевидавши Франкові твори.

„Великий Шум“ видаю чепурно. Малюнок обгортки --вважкий.

Л. Бурчак.

659 Мих. Грушевський. 3 старих картон. Оповідання. Київ, 1918 р. 95 стр. Ціна 2 карбов.

Частина цих інтересних оповідань вже знайома українським читачам,—деякі читаємо вперше. Зібрані в одну книжку, ці оповідання, з котрих кожне трактує цілком иншу епоху, инший нарід, инше життя — вражають надзвичайною стильністю, навіть трудно повірити, що це писано однією рукою. Оповідання цілком переносять читача в ту епоху, з часів якої бере свою тему автор. Сотки подробиць побутового життя, що веодить в свої оповідання автор, утворюють атмосферу живого життя, і ми бачимо людей минулих часів в їх щоденному житті так яскраво, так рельєфно, ніби то ми самі жили разом з ними і були свідками тих давніх подій.

Але М. Грушевський не тільки дає нам вірну історичну обстанову, він дає і вірну історичну психологію дієвих осіб, що найтрудніше. Авторі історичних оповідань переважно наділяють своїх героїв психологією, ідеями, способом вислову почуття сучасних людей. В оповіданнях же М. Грушевського кожна особа висловлюється, думає і почуває відповідно своєму часу. Молодий Смоленський княжич і князівна Предслава в оповіданні у Св. Софії—два надзвичайно яскраві типи нашої князівської епохи; княжич—мрійна ніжна натура, що шукає захисту від страшного життя „мужей крові і льсті“—в такому пристановищі „нової віри“, і мужня, повна життєвої сили і енергії княжна Предслава, певна своєї поганської правди, лиха на „Чорних попів“. Ці два типи втілили в собі найяскравіші духовні течії епохи. Але цього мало, самій літературній формі своїх оповідань М. Грушевський дає відповідний стиль. Коли б під оповіданням „Історія сіньори Занета Альберіго з Венеції“ не стояв підпис автора, — можна було б гадати, що це переклад з якогось старого італійського манускрипта часів відродження. Такі оповідання, такого змісту і такої власне літературної форми, оповідались, мабуть, прекрасним сіньорам в розкішних палацах, що дивились широкими вікнами на Canal di Grando, або на лагуну.

Чи то візьмемо оповідання „Розмова з Кривоносом“,—тільки такий досвідчений історик, як М. Грушевський міг вложити в уста Кривоносові таку характерну мову, такі характерні думки.

Книжка М. Грушевського цінний дарунок українській літературі; ціна не висока, але для таких оповідань треба було б трохи кращого видання.

Л. Старицька-Черняхівська.

660 *Х. Майстренко. В вогні і крові* (сілуєти війни). Збірник III. Т-ва „Час“ у Києві. 1918 р. 198 стор. in 16°. Ц. 2 карб. 80 коп.

661 *Клим Поліщук. Серед могил і руїн.* Нариси й оповідання. Київ. 1918 р. Вид. „Серп і Молот“. 115 стор. in 16°. Ціна 4 карб.

Одну війну малюють по замовленням фаховці — „баталісти“ і зовсім инша вона на полотнах Верещагіна; з однією війною зустрічаємося у Немировича-Данченка і иншою бачимо її у Гаршина.

Д.д. Майстренко і Поліщук не з тих письменників, які мають звичку підфарбовувати, припудрювати, підбілювати обличчя цієї страшної гості. Вони бачили її, яка вона є в дійсности, і такою малюють її перед читачами.

Вже одні назви цих збірників говорять про те, що в них є... Огонь і кров, могили і руїни...

Може через деякий час письменники дадуть світові великі капітальні речі, де з усіх боків відіб'ється життя людське за часів всесвітньої бійки, де війна і те, що йде з нею, стане перед нами у весь зріст, — поки що ми нічого подібного не маємо. Обом авторам, котрих книжечки ми оце переглядали, такі завдання не під силу. Та вони і не беруться за велике.

Короткі нариси, невеличкі малюнки, листки з записної книжки, сторінки щоденника. Але матеріял це дуже цінний. Це те, що люде самі бачили, чули, пережили, почували...

Багато навчаючого найшли би тут (коли-б вони взагалі могли чому-небудь навчитися) і ті, що галасують: „Шапками закидаєм!“... „Наша матушка—Расея—всему світу галава!“... І ті, що свято вірують в якусь надзвичайну місію російського народу, і ті, що конечно хочуть на свій лад перекроїти „хахла“... офіцерство, сестри милосердні, „христоролюбное воинство“, „евлогієвці“,—всю цю галерею найдете ви у коротеньких нарисах обох авторів.

Обидві книжечки написано просто, без „тенденцій“, без зайвого патріотизму.

Мова—досить гарна, фарби соковиті і свіжі.

В Поліщукові відчувається більш молодий письменник.

Він часами збивається з правдивого шляху спостереження життя і дає слабенькі речі на зразок: „Од лукавого“, або „Цілком випадково“. Остання річ занадто сучасна і якась кінематографічна. Можє

вдатися в зайве „новаторство“ і написати про „очманілий од всесвітнього горя“ місяць.

Майстренко — спокійніший і більш витриманий, пише твердішою рукою і масштаб його ширший. Мова у нього місцями грубовата.

Він пише: „Затопив кулаком в обличчя“... Для чого це? Це вже занадто казармою тхне...

Деякі речі у нього можна розглядати лише як публіцистику („Милосердні сестри“).

Обидві збірки видано більш-менш задовольняючо: (Х. Майстренко краще, чепурніше і ціна більш терпима).

Обгортки...

Не зовсім вдала і обгортка збірника Майстренка, але все ж краще другої, яка претенціозна і зовсім не художня, — зверху, над чорними постатями салдатів, що йдуть в атаку, і черепами, настромленими для чогось на палі, літає якесь страховище, сильно схоже на відьму з „Ночі під Івана Купала“. Внизу дівчата кладуть вінки на могили, а посередині маємо зорі, смугу з цятчок і у куточку купу гарбузів...

Л. Бурчак.

662 *Гетьман Павло Сагайдачний, історичне оповідання.* З повісті Д. Мордовія переробила М. Загірня. Вид. друге. К. 1918. Ст. 128. Ціна 1 карб. 80 к.

Петро Сагайдачний—одна з найбільш щасливих постатей нашої історії. Є більш яскраві, більш привабні, більш скульптурні і колоритні, але немає щасливіщої від його. Його життя, повне борні й пригод, завжди тішилось перемогою і досягненням поставленої мети. Він наче ніколи не програвав чи то як громадянин, чи політик, чи як стратег, чи, нарешті, як рядовий борець. Його любило товариство, його слухались підвладні, його боялись вороги, але всі поважали за розум, за щирість і завзятість.

Така незвичайна історична постать не могла бути не овіяною фантазією подиву, не могла не родити легенд, не дати матеріялу до складання думи, пісні, взагалі не могла не стати героєм поета-художника. І дійсно, кому невідомий той козак Сагайдачний, якого народня пісня, оспівуючи, назвала „необачним“ і своєю негатиною характеристикою ще більш окрасила в очах оточення, бо це явно лише оригінальний спосіб народньої творчости піднести свого героя по-над головами загалу. Це дійсно пре-

красний персонаж українського народнього епосу, де фігурують та змагаються лише герої та стихії. Але, як сюжет укр. народнього епосу П. Сагайдачний ще *буде* об'єктом науки—історії й укр. літератури, — котрої, на жаль, ще немає і в зарідку. Тим часом він є героєм укр. історії епохи козацької та героєм літературної повісті Данила Мордовця, яку переробила для укр. видання п. М. Загірня.

Данило Мордовець майже не належить до укр. літератури і в російській поруч з Єв. Солов'євим та Данілевським помітний більш кількістю, ніж якістю своїх історичних романів та повістей. Всі вони понаписували десятки томів, беручи фабулою своїх писань факти і діячів укр. історії. І ото „многословіє“ і є загальною характеристикою, спільною рисою всіх згаданих нами письменників сусідньої нам літератури.

В повісті, заголовок якої виписано вище, змальовано морські походи Сагайдачного, напад на Кафу, Синоп та Очаків і Хотинська баталія. В повісті є все, що тільки так чи інак можна втягти в сферу того часу та впливу цієї особи, але самого Сагайдачного, отого лицаря хороброго, політика мудрого, культурного громадського діяча та вірного сина України—немає. Історії життя та праці і образу цього незвичайного на ті часи діяча і не шукайте, як не знайдете тут і відбитку тої епохи, яка могла родити таку людину. Ані психологія, ані характер Сагайдачного автора не обходять, наче то не є його обов'язком, як письменника-повістяр. В цім більш пощастило епізодичним особам: Хведору Безридному, Олексі Поповичові та може й Небабі. З оповідання ми знаємо лише хитрого, промовистого і небоязкого козацького-Сагайдачного. Але це як-раз і є не те, чого вимагає саме ім'я його.

Зате широко, аж занадто, розповідається про побут Запорожців: як вони пили, як їли, як гуляли, як воювали та нищили своїх ворогів. І опис побуту не є фоном тут для образу Сагайдачного, а як-раз головним змістом і осередком уваги автора. Відсутність критичного відношення до матеріалу, несила опанувати ним і розпланувати його. перевага слова - фрази над психологічним аналізом—дали врешті зле скомбіновану, невдало зконструйовану „повість“, якими так охоче набивались московські „Панорами“, „Огонькі“ та „Вокруг Свѣта“, що складають дешеву лектуру обивателя, якого щиро засмічували приватні та громадські книгозбірні і в нас на Україні.

Це оті рідні наші агенти російської „культури“, наслідки якої зуживаємо ми особливо нині...

Чому п. Загірня сплинула свою увагу на цій літературі нижчого ґатунку, чому тратила час на переробку, а не написала чогось кращого, свого!?

II. Богацький.

663 *Калістрат Анищенко. Оповідання.* В-во „Чехослав“. Стор. 64, ціна 1 карб. 75 коп. Київ, 1918 р.

В цій невеличкій брошурі вміщено всього п'ять коротеньких оповідань молодого письменника, який тільки що виступив на літературну ниву. Читаючи ці оповідання, бачиш, що автор їх не досить володіє пером, не гаразд знає українську мову та правопис, а через це трапляються такі непоправні і нелітературні вирази, як, наприклад, „*ханнувши* рукавом по лобі“, „*кінжалом поковерзував* всі кутки“, „*трукнув* лисиною“, „*в мої душі*“, „*шевелиться*“, „*поперхнувся*“, „*стерявся*“ (в розумінні: збентежився) та багато інших.

Коли б не ці хиби, оповідання читались би з прємністю, бо д. Анищенко досить просто і безпосередньо змальовує випадки буденного життя, хоч одно з оповідань — „Цвіркун“ — досить тенденційне і трошки нагадує собою чехівського „Налима“. Кращі з оповідань цього збірничка — „Зустріч“ та „Мати“: перше—з студенького життя, а друге—з життя фронту сучасної війни.

Видання чепурне, папір гарний, але коректа неможлива.

II. Гай.

V. Педагогика і школа.

664 „Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання.“ Вип. 1-й. Вид. Департаменту позашк. освіти. Ц. 3 карб. 50 коп. К. 1918 р. Стор. 175.

Уміщені в „Пораднику“ статті охоплюють собою всі головні питання позашкільної освіти. Але характер статей не дозволив авторам цілком осягнути проблем, які зв'язано з практичним проведенням в життя заходів позашкільної і дошкільної освіти. Можна сказати, що вони лишень позначають організаційний план діяльності як міністерства народ. освіти, так і місцевих організацій в ділі позашкільної і дошкільної освіти.

З цього боку „Порадник“ буде дуже користним земським і міським самоупорядкуванням і культурно-просвітним організаціям при виробленні ними плану діяльності в зазначених галузях народньої освіти.

В „Пораднику“ є також ряд покажчиків літератури по окремих питаннях. На жаль, ці покажчики в значній мірі гублять свою вартість через те, що не відповідають основним питанням бібліографії; так, напр., не зазначено місце видання, назви видавця, ціни книги, року і числа часопису, в якому розміщено позначені статті, і т. інш.

Найменш задовольняє „Бібліографічний покажчик по позашкільній освіті“. По-перше, в ньому не зазначено ряд цінних праць по позашк. освіті, як, напр., С. Ан—ській—„Народ і книга“, М. 1914 р., ц. 1 р. 60 к.; Н. Рубакін—„Практика самообразования“, М. 1915 г., ц. 2 р. 75 к.; В. Чарнолуский—„Основные вопросы организации вишк. образования в России“, СПб. 1909 г., ц. 60 к.; В. Вахтеров—„Всемирное школьное и вишк. образование народа.“ М. 1917 г., ц. 1 р. 50 к.; В. Невский—„Сборник статей по вишк. образованию“, М. 1917 г., ц. 2 р. 50 к. і т. д. Немає також вказівки на книгу Є. Мединського і І. Лапшова—„Систематический указатель книг и статей по вишк. образованию.“ М. 1916 г., ц. 2 р.

По-друге, в „Покажчику“ зазначено книги, що не мають відношення до позашкільної освіти, як, напр., Зеленко—„Дітська бібліотека“; Мак'єв—„Радищевская дѣтская площадка“ і т. інш. По-третє, зазначено книги, які загубили свою цінність і тепер мають лише історичне значіння, як напр., книга В. Вахтерова—„Вишк. образование народа“, М. 1896 г. В 4-х. помічено неіснуючі книги—Германіус—„Вишк. образование в Зап. Евр. и Сѣв. Амер.“ (книга з такою назвою належить перу В. Гебеля); Фальборк Г. и Чарнолуский В.—„Вишк. образование“, СПб. 1905 г. (така книга в світ не виходила).

Одно слово, „Покажчика“ при дальших виданнях „Порадника“ треба цілком переробити.

С. Сірополко.

665 О. Білоусенко. Вінок. Читанка перша, вид. 3-є. 1918 р. Ц. 9 грив. 20 шаг. Ст. 192.

Цю читанку давно відомо на Україні: вона довгий час була одинокою читанкою для родинного і шкільного вживання більш дорослих дітей. Завжди вона вабила читачів гарно підібраним літературним матеріалом для дитячого читання, і дуже добре складеним відділом по історії України. На жаль в III виданні автор зрікся всього того загально-освітнього матеріалу, який так вабив читачів в першій виданні „Вінка“. Тепер „Вінок“ складається виключно з літератур-

ного матеріалу. Це можна пояснити, мабуть, тією думкою, що по історії сучасна школа може дати більш систематичні, а не уривчасті читання. Але в тому змісті, який „Вінок“ мав раніш, він був би дуже придатним для вечірніх шкіл дорослих. Тепер—це хрестоматія для дітей, матеріал дуже цікавий, повний життя, який разом з красою викладу, дає дітям знайомство з рідним оточенням—з життям родини і села, з усіма представниками рідної природи—звірями, квітами, пташками, рослинами і т. в. Шкода тільки, що в книзі немає витриманої послідовності в розкладі матеріалу і в кінці книжки трапляються такі-ж короткі дитячі оповіданнячка, як і при початку книжки. Обминаючи ці невеличкі негативні риси книжки, мусимо зазначити, що „Вінок“ уявляє з себе одну з найкращих читанок на українській мові, і особливо вона бажана для вживання в родинному осередкові та початковій школі в II-й групі. Ото-ж книгу цю слід як мога більш поширювати серед наших дітей; в ній знайдуть вони гарний відповідний матеріал для читання і для слухання.

С. Русова.

666 С. Титаренко. „Сонечко“. Граматка для науки читання й писання. В-во „Кривниця“, стор. 47. Ц. 1 р. 50 к. 1918 р. Київ.

Дуже гарненька обклашка вабить очі, ціна дешева по сучасних умовах і по змісту гарний підручник виявляє з себе нова книжечка С. Титаренка. Починається вона з зразків для ручної праці для дітей—малювання чи вирізування. Першими згуками даються а—о—х—м. Для згука с (хвалить Бога) не подається традиційна оса, а намальовано гусей, які сичать. Мало також у д. Титаренка і традиційних небажаних вже коленок з словами, а з 7-ої сторінки складено фрази із знайомих літер і слів. Теж для літери н гарно вигадано малюнок, як поганяють коня: „но-но“. Вже з 11-ої сторінки учні мають суцільні оповідання цілком відповідні їхньому розумінню. Є декілька зразків для самостійних письмених праць учнів.

Зміст читання в кінці букваря складено дуже добре з народних оповідань та творів Глібова. Трохи грубовате оповідання про „Мужика та Писаря“, варто було б умістити в розділ для першого дитячого читання. Не варто також в букварі давати граматичні праці, наприклад, такі зразки для писання: „сію-сієш“, „нога-ніженька“, або „стіл-столом“, „край-краї“, „важка цілина—важкі...“. Такі граматичні праці виходять занадто

уривчасто, формально для першого знайомства з мовою. Зміст першої книги повинен бути якомога реальним, відповідати психології учня і якомога менш уривчастий.

Ці невеликі негативні риси не зменшують вартості граматики д. Титаренка і „Сонечку“ можна побажати широкого розповсюдження.

С. Русова.

667 *В. Родников.* Огляд української дитячої літератури. Переклад з рос. мови Е. Зерової. Вид. „Вільної Укр. Школи“. К. 1918 р. Ст. 32, ціна 1 карб.

В. Родников, що присвятив себе вивченню дитячої літератури і придбав собі ім'я солідною працею „Дѣтская литература“, в останній час зацікавився оглядом дитячої літератури на українській мові і написав про це на сторінках „Вільної Української Школи“ та „Дошкільн. Воспита́ня“.

Зазначена брошура уявляє з себе відбиток статті, яку було поміщено автором в часопису „Вільна Укр. Шк.“, де автор подав думки як свої, так і взяті з журн. „Книгарь“, відносно книг для дітей молодшого і середнього віку.

Всі рецензії зроблено доскопало і з повним знанням діла; все ж таки колективну думку треба поставити вище персональної. Через те треба побажати, щоб і в Києві заснувався гурток на зразок московського, який би поставив собі метою давати рецензії на дитячу літературу колективом і, після того, як буде з'ясовано, яке враження та чи інша книга зробила на маленьких читачів.

У всякому разі книжку Родникова радо пропонуємо на увагу матерям, дитячим виховачам та навчителям, яким доводиться керувати дитячим читанням.

С. Сірополко.

VI. Видання для дітей.

668 *Мамин-Сібіряк.* Казка про ворону — головну чорненьку та маленького канарика — пташечку жовтеньку. Переклав М. Черкавський. 1918 р. м. Вовча. Видавництво „Рух“, стор. 12 (великого формату), ціна 40 коп.

Великий знавець життя природи, видатний російський письменник-психолог — Мамин-Сібіряк уславився не тільки своїми — видатної літературної вартості — повістями та романами, але й великою кількістю чудових оповідань та казок, що написані ним з таким проникливим знанням дитячої душі, їхнього життя, „маленьких“ страждань і глибоких страшних переживань. Так, треба мати великі здібності, щоб розуміти психічні перетворення, які відбуваються в дитячій душі під впливом тих, чи інших подій, а головне, — вміти розмовляти тією мовою, яка, мов би соняшне проміння, освітлювала всі схованки дитячих таємниць, грала й

випещувала б кращі поривання їхнього палкого розуму. Всі ці здібності мав Мамин-Сібіряк. Він болів душевними болями разом з маленькими дітьми, і, як чулий лікар, ніс їм животворчі ліки. Не манівцями, а найпростішою дорогою прямував Мамин-Сібіряк до цих „німих страдальців“, і от всім цим він і заслужив світової слави. Тому то й наша рідна українська школа повинна якомога частіше звертатися до творів Мамин-Сібіряка, як до джерела всесвітньо-людських ідеалів...

Невеличкий по обсягу, але хороший і змістовний твір Мамин-Сібіряка уявляє з себе вищезазначена казка. Ні, не казка, а ціле широке життя двох світових створінь: ворони й канарика. А разом з цим життям розростається й життя інших тварин: людське й гороб'яче. Горобці цілим табунцем захопили й женуть з хижим цвірінчанням жовтенького канарика тільки через те, що він жовтий. Ворона, що майже всіма людьми визнана за хижку лукаву птицю, обрятувала канарика, тільки тому, що знайшла жалоців до цього маленького пташка, якого навздоганяла ціла зграя горобців. І от ворона починає ознайомлювати канарика з світовим життям, життям волі, простору... А канарик, де тільки міг, завжди твердив, що в неволі-клітці йому краще було, бо він мав там сухарі, цукерки, а на волю він вилетів, мов би — так собі, подивитися. Через деякий час вільного життя, спробувавши дощу, морозу й хуртовини, канарик попадає знову в сільце за грудочкою цукору - вабику. І от тільки там він знову зрозумів, що таке воля, і крізь сльози записав: „Краще з голоду померти, ніж знову в клітку попасти“. Ці слова зачула й зрозуміла ворона, та птиця, яка через свій розум ніколи не попадає в сільце, але за своє лукавство часто бачить погрози не тільки тварин, але й людей. Врешті, канарик здох, але на волі...

З великим зацікавленням веде автор малих читачів через всю свою казку і, я певен, що не одні дитячі оченятка застелються серпанком смутку — сльозою, читаючи та милуючись цією прехорошою казкою.

Переклад цієї казки зроблено чудовою, простою й кольористою мовою і зовсім не помітно, що це переклад, а не первотвір. З технічного боку книжечку видано так добре, що просто не ймеш віри виставленій даті — 1918 р., бо так тепер книжки мало хто видає. Жаль, що нема малюнків.

О. Діхтярь.

VII. Словники.

669 Г. Д. Багрий. Московсько-Український словник. Київ. 1918 р. Ст. 89. 1 р. 50 к.

670 В. Дубровський. Словник Московсько-Український. Київ. 1918 р. Ст. 542. 22 гривні.

671 Марія Коломийченко. Словник Московсько-Український. Київ. Стор. 284. 3 крб. 1918 р.

672 Д. Лебідь. Українська мова. Російсько-Український словник та зразки паперів українською мовою. Чернігів. 1918 р. Стор. 254. 6 карб.

673 Б. Степаненко. Русско-Український словарь. Київ. 1918 р. Стор. 222. 3 р. 50 к.

674 Московсько-Український словник, Т-ва „Час“. 1918 р. Стор. 235. 3 карб. 50 к.

675 В. Дубровський. Словник Українсько-Московський. Київ. Ст. 361. Ц. 16 гривень.

676 О. Безкровний і С. Переяславець. Українсько-Російський словник. Гельсінґфорс. 1917 р. Ст. 131. Ц. 2 мар. 25 п.

Словники та граматики української мови тепер, здається, найпопулярніші у нас книжки: це — поводити на широкому шляху т. зв. українізації нашої держави, поводити, котрі б були дуже корисні, коли б тільки вони так не поспішали одні поперед одного! Справді, за 7—8 місяців біжучого року в одному Києві, оскільки ми знаємо, вишло не менш, як не більше 7 російсько-українських словників*), не лічучи інших. Серед них є і „Кишеньковий словник“, що обіцяє усього коло 3000 слів, зате додає „абетку, короткі правила правопису і бібліогр. показчик“; є і такий, де впорядчик повідомляє: „Выпускаемый русско-украинский словарь обнимает собою *всѣ* житейски-употребительныя слова, а также юридическіе, естественно-историческіе и др. научныя термины, канцелярскія выраженія и т. п.“ (В. Степаненко), але перед словником В. Дубровського і він вже уявляється майже кишеньковим. Д. Лебідь (на Чернігівщині) знов не стільки дбає про кількість слів взагалі, скільки „вживає всіх заходів до того, аби... зібрати слова та деякі окремі вислови, необхідні на перших кроках при складанні різних паперів українською мовою“, через що подає й „зразки службових паперів“. — Навпаки, словник Т-ва „Час“ має на увазі потреби розмови або „читання легкої літератури“. — Словом, здавалось би, забезпечені всі інтереси, тим більше, що й ціна на словнички — на всі кішені, од 1 карб. 50 коп. до 22 гривень.

На жаль, кількість та ціна словників далеко не завжди відповідають їхній якості.

*) Крім вище зазначених 6-ти, ми маємо на увазі ще словник д. д. Тершил.

Почати з того, що самий вибір слів для перекладу буває більш-менш випадковий. Візьмемо „Кишеньковий словник.“ *Лакомый, лампа, ласточка, лгать, лёгкій, лёдъ, лёгкое, лимонъ, листъ, лицо, личный, лишние, лукъ, луна, лучший, льнь, льсь, льсникъ, льчебница, любовь* — от і всі, наприклад, слова на л. Ї, такчм чином, навіть *лимонъ* — цитрина, хоч иншу садовину, як *абрикось, апельсинъ, яблоко* і т. н. викинуто; є *лёгкій* — *легкий*, *лампа* — *лямна*, а *лавка, ладить, ладно, ладонь, лаять (лай), лента, лишній, ловкій* і т. н. слова, широко уживані і неоднакові в російській та українській мовах, — не внесено. Або ось другий приклад. Д. Лебідь, складаючи свій словник, спершу „мав на увазі впорядкувати підручник до навчання української мови взагалі і зокрема підручник за-для складання різних паперів українською мовою“; потім, примушений його скоротити, складач, однак, тим дужче підкреслює другу мету з вище зазначених — „вживає всіх заходів до того, аби... зібрати слова та деякі окремі вислови, необхідні“ при діловодстві. Але що дає словник? — *Абонементъ, абонировать, аборигенъ, абрисъ, абсолютизмъ, абсолютно, абсурдъ, авансъ, авантюра, авантажный... Ибо, игла, игнорировать, иго, игорный, игра, игрушка, идолъ... Халуй, хандра, ханжа, характеръ, хаять*, і таке инше, що повинно мати місце в повному словнику, але в скорочений, призначений переважно для діловодства, могло б бути внесено більш обережно. Не уникли випадковости і такі словники, котрі просто дбали про повність, так що навіть у д. Дубровського (а його словник найповніший) є *аба* (укр. *габа*), *абиный*, (укр. *габовий*) котрі й росіян, здається, здивують, є риба *лабарданъ*, що у подобі стала Хлестакову, і немає таких слів, як *бурда, жутокій, лохматый, угомонить, -ся*.

Не можна погодитися, що — до вибору слів, і з тим принципом, якого уживано в словнику Т-ва „Час“. Тут „викинуто всі ті слова, що творяться з одного пня, коли взято важніше слово з тим пнем, що, так би мовити, дає иншим побіжним словам їхню словотворчу основу“. І ось ми бачимо, що з слів *острый, острить, заострить, сосрить, наострить, наостривать, наостривать* взято тільки останнє слово; воно, дійсно, важніше, бо дає найбільш відтінків зміслу, але той, кому не треба буде слова *наостривать*, той може, так і не довідається, що до слів *острый, острить* і т. д. шлях веде через сл. *наостривать*; більш

того, людина зовсім незнайома з українською мовою, може, звернеться до слова *остріє*, при котрому на першому місці стоїть *вістря*, і почне утворювати з нього *вістрій*, *вістрити*... Таким же чином до слова *видіть* треба добиратись через слово *увидать*; немає слів *угодливий*, *угождать*, є тільки *угодничать*—*годити*, *догожати*, *панькатися*“. Подібних прикладів можна б навести і більше, але, здається, досить і зазначених, щоб побачити, як не легко іноді користуватися словником Т-ва „Час“, хоч, безумовно, праці і знання на нього доложено багато.

Проте, добір слів ще не найголовніша частина справи. Більше значіння має переклад їх, і тут теж далеко не все добре.

Часто словники зовсім не рахуються з тим, в якому розумінні можна вживати те або инше слово. Наприклад, Кишенцьковий словник передає сл. *лиць* словом *аркуш* і не пояснює, що це вживається тільки про папір, як і для *лица* зазначено *лице*, *вид*, *обличчя*, *особи* ж нема, через що незрозумілим залишається, чому це *личный*—*особистий* утворено не од тих слів, котрі зазначають *лицо* (див. теж саме, що до *лица* і *личный*, в словниках д. Степаненка, д-ки Коломийченко); *кормь* у д-ки Коломийченко передано через одно слово *наша*, хоч о-бік читаємо: *кормить*, *-ся*—*годувати*, *-ся*, *харчувати*, *ся*; у тієї ж д-ки Коломийченко для сл. *настояцій* зазначено *сучасний*, *теперешній*, а *настояцій*, яко *дійствительный*, *подлинный* (*справжній*, *правдивий*), не наведено; додамо до того, що у д-ки Коломийченко і незалежно від того взагалі нема слів *дійствительный*, *подлинный*, так що до перекладу на українську мову російських слів *настояцій*—*дійствительный*, *подлинный* у неї ніяк вже не доберешся. Навпаки, д. Степаненко дає тільки *настояцій*—*справжній*. Або далі візьмемо у д. Степаненка такі слова, як *жирь*, *пелена*. Перше з них передано одним словом *здір*, тим часом як *здір* зазначає тільки нутряне сало; *пелену* передано через сл. *пелюха*, хоч як раз там, де по російськи вживають слово *пелена*, а не *пеленка*, треба иншого українського слова (*обрус*, *сповиток* і т. в.); з двох слів, що стоять при рос. *ель*. на першому місці у д. Степаненка з'являється *башта*, котра може зазначати тільки „стару, товсту ялину“ (Словарь української мови Б. Грінченка I, 1 ст. 35).

Поруч з такою неповністю йде й нерівнозначність українських та російських слів в словниках. Так, у д. Лебеда *коварный*—

хитрий, як і у д-ки Коломийченко *коварство*—*хитрощі*, тим часом як поряд *коварный* у неї—*лукавий*, *зрадливий*, пор. далі *корявий*—*кривий*, *рябий* (Коломийченко; на першому місці при рос. *корявий* стоїть *кривий* і в словн. Т-ва „Час“, хоч, наприклад, у Грінченка, II 303 ст., такого значіння сл. *кривий* зовсім не зазначено), *мнительный*—*непевний* (Лебідь), *жутко*—*тяжко* (Степаненко), *слідовать*—*наслідувати* (Лебідь; див. у Грінченка, II т., 520 ст.: *наслідувати*—*наслідовать*, *подрожать*), і т. в.

Нарешті є й цілком помилкові переклади: *мнимый*—*уданий* (Лебідь; див. у Грінченка, IV т., 317 ст.: *уданий*—*удачный*, *удавшийся*, *красивый*, *способный*, *годный*); *ехидный*—*жадликий*, *ехидство*—*жадливість* (Степаненко; див. у Грінченка, I 3 ст. 170: *жадливість*—*жадання*), *мочь*—*мочити* (?) (Степаненко).

Але і тоді, коли впорядчики дають слова, що по своєму значінню цілком відповідають одні другим—українські російським, вони далеко не завжди звертають увагу на те, щоб перш над усе користуватися словами, яких можна більш широко вживати. Наприклад, д-ка Коломийченко *комету* зазначає тільки словом *метла*, що, дійсно, відповідає народній мові, але по-за межами її не поширено; у д. Багрія *наборщикъ*—*зецер*; у д. Степаненка *раковина*—*мушля* (у Грінченка цього слова зовсім нема, замість нього—*черепашка*, IV, 456), *котловина*—*улога*, *макотерть*, хоч замість першого з них частіш бачимо сл. *улоговина*, а друге і зовсім випадкове слово (Грінченко, II, 400); д. Дубровській на першому місці при р. сл. *рукоятка* пише сл. *антаба*, тим часом як в його ж Українсько-Московському словнику *антаба* нема; у нього-ж: *невнятный*—*молотливий*, котрого теж нема в Укр.-М. словнику того-ж автора; *проклятый*—*яропужий*, *яропудів*, *клятий*, *проклятуций*, *проклятий*, а *проклинать*—*клясти*, *проклинати*; *проклятіе*—*клятьба*, так що, виходить, для р. сл. *проклятый* перевагу взяли українські слова, котрі мають найменч звязків з иншими словами того-ж пня і взагалі уживані менче (ні *яропужного*, а ні *яропудова* в Укр.-М. сл. д. Дубровського тако-ж нема); *кривить*—*карлючити*, *кандзюбити*, і більш нічого, хоч в Укр.-М. сл. читаємо: *кривий*—*кривой*, *ложный*, *кривина*—*кривизна*, як і в Моск.-Укр. сл. рос. *криво*—укр. *криво*, *кривобокій*—*кривобокий*, а не через пень *карл* або *кандз*. Пропонувати такі слова тим, що вчитимуться укра-

їнської мови, це надавати їй того колориту, з-за якого вона вже одержала не мало нападків. Такою недбалістю, що-до вибору слів, грішать майже всі зазначені словники, крім словника Т-ва „Час“.

На жаль і в цьому останньому, як взагалі і по інших малих словниках, показано тільки називні одмінки та дієменники; в багатьох випадках цього буває досить, щоб можна було користуватися словниками для розмови та писання, але далеко не завше; через те бажано, крім називного однини іменників, подавати родові однини і називний множини, а при дієсловах—і особу тепер. часу.

Не менш важно знати управління слів, бо воно в українській мові теж не завше відповідає російському, і ніяка граMATика всіх випадків його передбачити не може. Словники, що мають на меті практичні завдання, повинні це зауважити, але досі цього не зроблено зовсім.

Навіть не всі словники зазначають наголоси на словах (див. словники д. Багрія, д-ки Коломийченко, д. Степаненка), як не дуже-то дбають про правопис. Тут, певна річ, мають не мале значіння сучасні обставини друку, але могли-ж, наприклад, д. Дубровський і Т-во „Час“ випустити словники і чепурні, і навіть більш-менш краєні; інші складачі, видимо, більше дбали про хуткість і напад: гаразд, що є великі словники, з котрих можна виписувати потрібний знадіб; недарма в словнику д. Степаненка наприкінці зненацька з'явилися „додаткові слова“, це б то, просто кажучи, слова, що їх переступлено в свій час за-ради поспіху.

Таким чином, нові словнички, не лічучи старих — великих, поки що не задовольняють всіх потреб, які можуть до них бути; більш певні словники д. Дубровського та Т-ва „Час“.

Що-до словників *українсько-російських*, то тут д. Дубровський панує майже без конкурентів; його словник, складений ще за старі часи, має тепер вже шосте видання, хоч зміст його теж не зовсім упорядковано.

Цікаво помітити, що навіть в далекому Гельсінгфорсі тамошньою українською „Прогресом“ видано в 1917 р. маленький чепурний українсько-російський словник д. Безкровного та Переяславця, мета якого — „допомогти громадянам менш свідомим при читанню часописів, книжок і т. и.“. Так шириться інтерес до України та українознавства, а де він є, там знайдуться й джерела для його задоволення.

Проф. А. Лобода.

677 Термінологічний збірник Міністерства Шляхів. Ч. 1. Київ. 1918. 1—64,8°.

678 Московсько-український термінологічний словник. Додаток ч. 1 до першого числа Термінологічного Збірника Міністерства Шляхів. Київ, 1918. 1—24, 16°.

679 Українсько-московський термінологічний словник. Додаток ч. 2 до першого числа Термінологіч. Збірника Міністерства Шляхів. Київ. 1—24, 16°.

Визволення нашого народу з московського політичного поневолення ознаймилось одночасово дужим змаганням визволитися з дужчого ще поневолення, поневолення духового, чужекультурного. Приспані чужоземним державним гіпнозом духові сили нашого народу живо прокинулися до творчої роботи піднесення культурного рівня і реставрації національних форм життя в державно-адміністративнім укладі. Завдання колосальної державної ваги і великих труднощів. З одного боку треба було підсумувати висліди попередньої культурної роботи і пристосувати їх до нових потреб життя, з другого утворювати нові дороги в царину тих перспектив, що їх відслонювали нам нові життєві обставини. Многогранність суспільно-адміністративного життя природно вимагала певної спеціалізації в роботі, і ото ми бачимо, що при різних міністерствах, як наприклад, Справедливости, Війни, Здоровля, Шляхів і инш. постали термінологічні комісії спеціалістів, що працюють кожна в царині своєї спеціальної офіції, систематизуючи та санкціонуючи до поточного вживання відповідні терміни і націоналізуючи справування в дотичних інституціях.

На жаль ця важка і відповідальна робота в національнім будівництві не минула своїх тернів. В міру того, як керма уряду грою історичної випадковости стала переходити знову до рук московських, творча робота в інституціях наших починає гальмуватися, спинятись і почасти нищитись від рук ворожих елементів, що де-далі дужчають в своїх істеричних викриках про переважність московської культури над нашою і через те начеб то її обов'язковість для нас.

Пальму першенства в антинаціональній руйнуючій роботі взяло міністерство п. Романова. Ще за центральної Ради в Міністерстві Судових Справ організовано при Кодифікаційній Комісії групу юристів для уложення правничого словника. Той словник вчерні вже на весні був цілком готовий до друку, в протязі літа остаточно редагувався і зредаговано його вже до літери Р і при-

готовано все, щоб негайно приступити до друкування, але п. Романов все відволікав справу і нарешті „упразднилъ“ словничу Комісію при своїм міністерстві. Справа з друкуванням словника заборсалася.

Ми не будемо довго спинятися на всіх перепонах в нашій культурній роботі. В боротьбі двох культур це неминуча річ, а ми повинні консолідувати свої сили і з подвійною енергією провадити справу відродження нашого народу. Взагалі кажучи, культурна наша робота швидким кроком посуває наперед і праці комісії мають невзабарі оголоситися друком. Опріч згаданого правничого словника невдовзі друкуватиметься словник медичний і військових термінів, словники технічні і наук природничих. Термінологічна Комісія Міністерства Шляхів вже почала оголошувати друком свої праці в подібні неперіодичних збірників. В першій числі термінологічного збірника уміщено: накази, що дотичать термінологічної справи, назви стацій, зупинок та розминок Лівобережної, Правобережної і Подільської залізниці, виказ скорочених телеграфних адрес залізничної служби, відділів та посад, зразки печаток, перелік написів та таблиць стації „Київ пасажировий“ і типові написи залізничних помешкань. До збірника додано два словнички: московсько-український і українсько-московський.

Важка праця Комісії заслугує на повне признання і, взагалі кажучи, виконана щасливо. Невеличкі хиби цієї роботи в жоднім разі не позбавляють її високих прикмет і не зменшують великої заслуги Комісії в її відновітальній перед українським народом праці.

Дозволю собі кілька незначних уваг, що може почасти придадуться Комісії. На стор. 9 стацію „Пліски“ означено по-укр. „Пліски“ — це помилково: нарід зве „Пліска“. Що-до зразків печаток, то вони подані дуже доброю українською мовою, так само й перелік написів і таблиць стації „Київ“, але тут ми завважили деякі слова, що краще б їх уникати, так, напр., замість „станція“ краще „стація“; замість „докидальня“ тільки народне (в Херсонщині) „чекальня“; замість „чепурня“ — певно штучного походження — народне „вбиральня“ (зап. в Житомир. пов.); замість „внески“ (стор. 65 № 26) треба „вкладки“. Взагалі слова „внесок“ в нас часто вживають неоправно в значінні московського „взнос“ (може в наслідок звукової асоціації), тим часом, як воно рівнозначне московському — „предложеніє, заявленіє“, а „взнос“ — „вкладка“. Да-

лі: „скринька для недокурків“, треба „скринька на недокурки“; „каса для розсилки часописів“, треба „каса до розсилання часописів“ („розсилка“ — московська форма). „Чоловіча голярня“ краще „музика“; „По довідки звертатися до“ краще „по довідки вдаватися до“; „роздягальня“, треба „розбиральня“.

Проф. Є. Тимченко.

VIII. Часописи.

680 Педагогічний журнал для вчителів початкових шкіл на Полтавщині. № 7—12. Друге півріччя 1917 року. Видання Полтавської Губерніяльної Управи. 130 стор. Ціни не визначено.

„Нам дано змогу покласти підвалини майбутньої рідної школи“. Потрібна нам „не еволюція взятої за взірць чужоземної школи, не революція її, а нова, цілком нова наша школа“, з мовою матері, з любовію до рідного краю, діяльною, творчою любовію, „яка має наслідки, має силу і переконання в необхідности праці для рідного краю“, — цілком слушно говорить М. Рудинський в своїй статті, яку саме для журналу, що для вчителів початкових шкіл видається, написано.

Інші статті мають більш загальний характер — як от, наприклад, цінна стаття С. Русової про драматичний інстинкт у дитини, або Ф. Чайківського про організацію Просвіти, — що робить книгу цікавою для ширшого кола читачів. Вбачаючи справжні підвалини розвитку дитини в національному вихованні, яке дає дитині рідний матеріал краси, розуму, естетики, вікової творчости, С. Русова провадить розмову, як ужити найкраще драматичний інстинкт дитини, так щоб він став міцним фактором виховання широго патріотизму щирої любові до свого рідного краю. Національні гри, співи й танці, народня казка — от справжній педагогічний, потрібний в данному ділі матеріал. „Звичайно, зауважує автор, треба з казок брати тільки такі, що не мають нічого недотепного, що могло б налякати дитину, або грубими негарними постатями чи словами зіпсувати естетичне вражіння від казки“. Громадянство повинно збирати наші народні гри, бо то коштовний за-для виховання скарб.

В. Чередиченко в статті „Дитяча книжка на селі“ слушно зазначає, що у нас „псевдо-дитячих письменників не було зовсім“. Українська дитяча література не знає таких писаннів, які російський дитячий ринок засмітили. Автор, докладно показуючи, яким вимогам повинна задовольняти

гарна дитяча книжка, сподівається, що видавничу діяльність для дітей, з огляду на велику відповідальність в цій справі перед народом, сміливо й рішуче візьме під свій досвідчений догляд українське вчительство.

Статтю Ф. Чайківського не закінчено і через це ще не час по суті висловитись про неї. Тема її — організація „Просвіт“ — цілком сучасна; автор детально обмірковує справу, дає добрі поради діячам освіти народньої. З боку форми статтю не досить оброблено, через це, наприклад, залишився в статті в первісній редакції уступ про діточок, що „одіти в козацькі строї проголошують агітаційні (!) промови“, — ілюстрація до думки автора, теж негарно викладеної, що мовляв „який це матиме вплив на село як скоро батьки перейматимуться тими думками, які будуть проголошувати їхні малі діти“. Гарну саму по собі думку незручна форма викладу у автора звела на курйозне непорозуміння.

Даючи місце таким статтям не виключно професіонального змісту, складаючи так само одділ просвітньої хроніки, керувники педагогічного часопису мають в тому рацію, бо, через брак інтелігентних сил, у нас учителю початкової школи доводиться і в дошкільному вихованню порадиником бути, і „Просвіту“ засновувати, і багато иншого чого такого часто робити, що вимагає не фахового знання, а тільки но інтелігентности. „Книво велике, а робітників мало“ на Україні.

В книзі маємо педагогічну хроніку, докладний бібліографічний одділ з рецензіями на дитячі книжки переважно; покажчик книжок для дитячого читання і кілька порад тим, хто керує дитячим читанням, а також покажчик літератури підручників.

В. Страшкевич.

681 Універсальний журнал. *Двохтижневик* р. 1918. Жовтень, ч. 1, ст. 16, in-folio, ц. 5 гривень. Київ.

682 *Око. Ілюстрований український часопис.* Українське видання. Виходить щотижня, ст. 16. Окреме число 50 коп. Вид. „Глобус“. Київ-Берлін.

Ще одну прогалину в нашому видавничстві заповнено; не цілком, звичайно, одже кладуться вже перші цеглини. Маємо родинний літературно-ілюстрований журнал; маємо й ілюстровану хроніку біжучого життя.

„Універсальний журнал“ — спроба видання родинного часопису, про потребу якого й говорилося, й писалося багато. Але ж важко було зробити щось конкретне, з ог-

ляду на ті неприродні умовини для продукції друків, які довелося нам зазнати з моменту, коли далась в руки змога вільно ширити наше слово. А позаяк з кожним днем ті прикрі умовини набірали що-раз більших труднощів, — то все надалі одсувалася можливість розпочати цю важну й цікаву справу. Однак, не зважаючи ні на що, видавництво „Грунт“ зважилось підняти тяжке діло на свої молоді плечі — і ми маємо перше число часопису.

Жичимо повного успіху новому товаришеві, перед яким стоїть благородне завдання бути потрібним гостем в нашій інтелігентній родині українській; навіть більше — в кожній родині, що живе на Україні.

Вітаємо тим більш, що перша спроба робить цілком приємне — й з зовнішнього боку і з боку змісту — вражіння.

Не будемо пророкувати, чи зможе справитись редакція з тою надто широкою метою, яку вона собі ставить, коли каже, що „освітлюючи українське життя у всіх його проявах крізь призму державности, національности та демократизму, наш журнал буде намагатися стати не тільки по назві, але й по змісту — універсальним“. Не будемо тим більш, що згодом, коли прийдуть инші, спокійні обставини життя, — й потреби в такому завданні для окремої редакції бути не може, бо й не можна „обняти необъятного“, й універсализм у всякій справі легко призводить до верхоглядства та ділетанства. Але ж тепер, поки „Ун. Журнал“ є одиноким часописом такого типу, він *volens-nolens* мусить намагатись переводити в життя це завдання.

Звичайно, од першого числа не можна вимагати й викристальованого плану й цілком видержаного типу часопису, бо така вже доля всякого часопису, що він тільки тоді може збагатити на зміст і всякий літературний матеріал, коли вже передибає самотужки перші важкі кроки. Але ж не зважаючи на це, редакція зуміла зробити й перше число цікавим і ріжностороннім.

Центральне по інтересу місце поміж матеріалом літературним безперечно належить блискучій по формі статті *М. Сріблянського* — „*Quo vadis, Україно?*“ Легким стилем, граючись парадоксами, дає Сріблянський інтересно скомпонований прогноз сучасного світового соціально-політичного катаклізму й закінчує його бадьорими нотами оптимізму. Це власне не публіцистика — а тема для соціального роману. Інтересна і доречна замітка *Омелька Г.* — про М. С.

Грушевського, написана стисло, але повно й задушевно. Премний психологічний шкід з весняних переживань юнака гімназиста дав *Ол. Грудницький* („На провесні“). Граціозний вірш *В. Кобилянського* „П'яніно“; вчасна стаття *В. Підгаєцького*—про „Гішпанську хворобу“ (чому не еспанську, або іспанську?), хороший етюд Тегенгрена, трохи грубовато перекладений *І. Оппоковим*; дотечно зложена *всячина*—все це дає премну й цікаву лектуру.

Одно, чого треба побажати, щоби в дальших числах було більш помітно червоного редакторського олівця що-до мови. Ми переживаємо такий час, що з цього боку наші часописи, як і взагалі кожен друк, повинні особливо дбати про чистоту мови,—бо з книжки, з журналу, з газети люде вчать говорити й писати по своєму. Отож треба дбати, щоб для тої науки давалися добрі зразки.

В дальшому, певне, редакція змінить також і формат, характер якого, певне, залежить від того, що немає иншого сорту паперу; бо-ж такий великий формат ілюстрованого часопису утрудняє його зберігання в порядку й чистоті. Ілюстрації, як на наші часи, пристойні.

* * *

„Око“ вже давно оглядає з Берлина наше українське життя. От же до останнього часу воно ніби дивилось в два боки разом, подаючи московський і український тексти. Тепер—це виключно український журнал, що дає в дуже добрих малюнках значний фотографічний репортаж, одбиваючи й українське й світове життя.

Але, стоячи на висоті з боку ілюстраційного, що-до виконання, часопис трохи шкутильгає з боку літературного: мова часами просто неможлива, потворна. Тим часом, зарадити цю справу так легко: треба мати в редакції тільки одну добре грамотну людину, й з цього боку журнал одразу стане цілком пристойним. Не завше також буває щасливим і підбор малюнків: наприклад репродукції картин московських малярів, здавалося, могли-б і почекати, принаймні до того часу, поки „Око“ спроможеться ознайомити українських читачів з працями національних артистів.

В. Старий.

ІХ. Медицина.

683 *Др. М. П. Левицький*. Про холеру. Вид. „Укр. Мед. Вістей“. К. 1918. Стор. 16. Ц. 50 шагів. „Передрук заборонено“.

Майстерні й хороші популярно-наукові книжки *М. Левицького* відомі всім старшого віку українцям, що в недавні ще часи переважно працювали в справі поширення в народі популярної літератури. Не менш хороша й ця брошурка-метелик, написана легкою мовою, стисло, ясно й зрозуміло самому найтемішому читачеві з села. І редакція „У. М. В.“ дуже добре зробила, випустивши цього метелика, який опріч практичної мети—врятування од страшної пошести, матиме ще й значіння з того боку, що ламає розповсюджені в народі забобони відносно холери.

Незрозуміло тільки, на що на такий брошурі, що повинна як найширше розповсюджуватись, надруковано оте veto: „передрук заборонено!“ Думається, що на ній треба було б зазначити якраз навпаки: „передрукуйте й поширйте!“

В. Королів.

Х. Поезії.

684 Народня бібліотека № 1. *Степан Руданський*. Співомовки. Біографічний начерк написав *Юх. Мих.* Видання т-ва „Грунт“. Київ. 1918. 64 ст. Ц. 1 карб 75 коп.

685 *Степан Руданський*. Лірика, Співомовки та Байки. 1918 р. м. Н.-Ушиця на Поділля. 80 ст. ц. 1 р. 50 к.

„Був це перший, може, по Шевченкові поет на Україні, якому сила поетичного таланту давала надію на велику й корисну діяльність для рідного краю“, — пише про Руданського історик української літератури *С. Єфремов* („І. У. П.“, 284 ст.). На превеликий жаль і поетичну діяльність Руданського майже зовсім не обслідувано, та й самих творів його тепер не дістати на книжному ринку у попередніх виданнях. Але вже бачимо деякі спроби видати хоч окремі частки літературної спадщини славетного поета. В книжці, яку надруковано на Поділля, є й лірика, й співомовки та байки. Але Руданський часто „розмінюється на порожні блискучки“, як каже *С. Єфремов* про більшість „приказок“,—тому і слід було б для видання з увагою переглянути ці анекдоти і зробити вибір. Це досить гарно вчинило в-тво „Грунт“. В його виданні ми не знайдемо анекдотів, гумор котрих у Руданського де-коли грубий і має відношення до окремих національностей — наприклад, не

зустрінемо таких віршів, як „Жид на чатах“, „Невинний Мошко“, „Московська ікра“, „Москаль на волах“ та інші, що ввійшли в книжку, видану на Поділлі. Зате у виданні „Грунта“ є чимало гарних приказок, на яких не зупинились складачі подільського видання.

Останнє має добротну ціль—„Увесь прибуток од видання піде на відкриття „Просвіти“ в с. Глібові на Поділлі“. Книжку надруковано на гарному папері, ціна дешева тоді як видання „Грунт“ коштує дуже дорого, папір в ньому зовсім поганий, лише вражає малюнок (А. Середи) на обкладці.

П. Філіпович.

686 М. Савицька. Тарас Шевченко. Життєпис і вибір з „Кобзаря“. У Полтаві. Року Божого 1918. Ціни нема. Стор. LXII + 72.

Прийшла пора, коли і ми маємо вже шкільні видання вибраних творів наших авторів, пристосовані до розуміння малих читачів і для їх національного освідомлювання.

Педагогічне Бюро Полтавської Губернської Народної Управи зробило гарний почин, випустивши написаний д. Савицькою життєпис Кобзаря з додатком вибору з його поезій. Життєпис написано гарною, зрозумілою мовою, з погляду педагогічного в ньому підкреслено всі відповідні моменти. Вибір поезій, зроблений редактором, свідчить про те, що він розумів, для кого і що треба взяти з коштовної скарбниці Тарасової. Гарний, чіткий шриффт, досить білий папір — цілком відповідають меті, для якої призначені це видання.

Можна тільки мріяти, щоб у кожній українській школі кожний учень безплатно одержав таку книжку.

П. Зайцев.

687 Т. М. Сопільнюк. Вірші. м. Новий Орлик на Полтавщині. Друкарня „Мо-зе-Ро“. м. Кобеляк. 1918 р. 20 ст.

Якесь іділично-солоденьке життя малює маленька книжечка віршів д. Сопільнюка.

Соловейко у садочку
Веселенько заспівав
Він людей у холодочку
З ранком гарним привітав.
...Скоро мати встала, вмилась,
Заказала всім вставать,
Щиро Богу помолилась
Тай почала прибирать (2 ст.)

Або ось ще:

Пташки веселенько щебечуть в садочку
Радіють і моляться люди усі. (15 ст.)

Таких сантиментальних віршів є чимало у д. Сопільнюка. Він невдало переспівує Шевченка та інших поетів—напр., „Ангел“ (чому не „Янгол“?) нагадує про Лермонтова;—і зовсім, як видно, не чув у своєму провінціальному захистку не тільки про нові течії в українській поезії, а мабуть, не знайомий і з поетичним багатством попереднього часу. Тому й пише нікчемні вірші.

П. Філіпович.

XI. Релігія та церква.

688 А. Стельмах. — „Теїстичний світогляд в наші часи“, ч. I. Вид. Товар. св. ап. Павла, Львів, 1912 р., ст. 94, ц. 2 карб. 60 к.

Ще славнозвісний фундатор позитивізму О. Конт у своєму відомому „законові про три фази“ духово-культурного розвитку людности (релігія—філософія—наука) підкреслив велике, хоч і переходове, значіння філософії для культурного поступу людства... А ще раніш його англійський філософ. Фр. Бекон, будуючи свій „Новий Органон“ (перший зародок індуктивної логіки), висловлював тверду надію, що наступить час, коли наукові винаходи залежатимуть не від щасливого випадку, а будуть таким же натуральним висновком спостереження та досвіду, яким є логічний висновок до відповідних тез логічних... Зробить же те строго-науковий спосіб досліду, заснований на індуктивній логіці. Звідсіль бачимо, що вже давно людність в особі своїх кращих представників певно й твердо оцінила велику вартість філософії для свого культурного існування.

Спостереження над життям найбільш розвинених народів неначе-б то обґрунтовує ту думку, що можна передбачати з більшою-меншою певністю наближення й тої стадії в духово-культурнім розвитку нації, за котрим повинна розпочатися в житті її більша чи менша продукція філософської думки. Таким передвістником є розцвіт красного письменства національного... Принаймні, так було зі старовинними греками, латинцями, германцями та инш., це наче-б то відбувається й з сучасними росіянами...

Що-до України, то її народ виявив уже свій розум філософський в глибоко-змістовних думках народніх, казках, байках, прислів'ях. У творах українських письменників—полемистів XVII в. можна зустріти теж думки глибокофілософські по змісту... В XVIII в. Україна дала філософську поетку може вселюдської вартости в особі добре відомого „старця-філософа“ Гр. С. Сковороди. І наскільки цей „Сократ український“ при інших обставинах міг би мати світове значіння, видно з того, що він, сучасник величезного філософа Канта, добре добачав і в своїх розмовах-бесідах ясно зазначав головні хиби кантівської гносеології раціоналістичної, там часом як хиби ті стали зрозумілими тільки для наших сучасників, та й то ще не для всіх... В XIX в. Україна дала двох мислителів: П. Д. Юркевича та Вол. В. Лесевича. Хоч обидва вони й працювали на Москві та писали свої

твори мовою російською; але як по народженню, так і по своєму психичному складові—були вони справжніми українцями. Юркевич головними рисами свого світогляду філософського наближається до Сковороди, а його славетна актова промова, що була виголошена на роковинах Московського університету року 1865-го: („Розум по ученню Платона і досвід по ученню Канта“),—з'являється єдиною в світовій літературі філософській, шасливою спробою сполучення Кантового раціоналізму з містицизмом Платона. Парешті через Вол. Соловйова, вчителем якого був Юркевич у Московському університеті, він поділяє славу фундатора словйовської філософської школи т. зван. „конкретного ідеалізму“ в Росії, що дала вже чимало видатних своєрідних творів філософських... Лесевич, найкращий знавець Канта, добре,—може, як ніхто—бачив хибні контівського позитивізму й намагався заглибити філософські засади свого вчителя. І невідомо, до яких би він прийшов остаточних висновків, коли-б йому вдалося здійснити всі думки свої про „критичний позитивізм“... Ось же бачимо, що українці навіть серед обставин, що безпримірно пригноблювали їх розвиток духовий та тривали цілі віки, — встигли виявити великий філософський хист.

Теперішній високий рівень красного письменства на Україні та умови вільного життя її майбутнього дозволяють гадати, що незабаром і у нас розпочнеться широка та глибока філософська творчість, яка і буде своєрідною виявою багато обдарованої вдачі народу нашого. На нас же, сучасників, лежить великий обов'язок як найкраще виготовити переліг народній для посіву філософського та на добрий і певний шлях направити майбутню філософську культуру на Україні.

Це повинно робити перш за все через народню школу. На нашу думку в програмі середньої школи української (старших класів) повинно зоставити т. зв. „філософську пропедевтику“ (психологія, логіка та коротка історія філософії), як це й було в школі російській. Але викладання її в школі українській треба поставити краще й ґрунтовніше... Пропедевтику слід поділити не між двома старшими класами, а між трьома; як що можливо, в останнім класі потрібно призначити на вивчення історії філософії не дві тижневих години, а більш... Філософські катедри в університеті час уже вивести з теперішнього їх ненатурального становища якоїсь пристяжки до філологічного факультету та розгорнути в окремий відділ. При філософським відділові повинно також

заснувати філософський та психологічний семінарій та часопис з популярними прикладами...

Такими засобами збудується у нас приязна атмосфера духова, що даватиме нашій молоді, а, значить, і громадянству—сталій, критично обміркований світогляд, ясну та здорову мету для життя й діяльності, а, головне, підсилить у них духовий опір, що зробить надалі неможливим той ганебний стан духовий, коли у нас ставали за якусь пошесть духову чужі, переважно західні нігілістичні філософські теорії, що на ріднім ґрунті давно вже вважаються за помилку... Це є єдино надєжвим ґрунтом для найкращого розвитку доброї своєрідної науки української та національної культури взагалі...

Такі ось думки викликала в мене ця поважна книга д. Стельмаха, заголовок якої виписано вище. Її як раз і присвячує автор обстоюванню теїстичного світогляду проти модної за наших часів матеріалістичної „системи монізму“ Гекеля, що так безсердешно підтинає орлині крила культурної людини, позбавляє її гідности людської та розхитує й знесилює її життє-здатність.

Автор поводитьсь зі своїм супротивником цілком науково: він не тільки вдається в логістику, але й ставить перед очі велику кількість таких наукових спостережень та фактів з різних країв світового життя, яких монізм не має сили пояснити з свого погляду. А він же з погордою зве себе строго „науковим“ світоглядом!?

Автор поділяє свій дослід на такі розділи: „Синтеза світогляду. — Бог у вселенній.—Початок всесвіта“,—і наводить багато гадок про „мирові загадки“ найкращих західно-європейських вчених, котрі переконають читача, що ще досить зарання здавати до архіву історичного „теїстичний світогляд“... Хоч це не тільки і ч. надуманого автором твору, але й вона вже дає читачеві закінчені тези для світогляду.

Щиро радимо громадянству, а особливо молоді—уважно прочитати цю книгу... Вона буде також дуже корисною й за-для закончителів наших при викладанні курсу 7-го класу середньої школи...

Чимало тільки шкодить книзі галицька мова, якою писано книгу: читачеві трапляється часом розгризати дуже міцну шкаралупу, поки добереться до зерна. Але й з цим мусимо миритися, бо автор має право відповісти: „feci quod potui, faciant, meliora potentes“.

Святиц. Олександр Ходзицький.

Видавничча хроніка.

● „Фонд видавництва при Кам'янець-Подільському Університеті“. В день урочистого одкриття університету в Кам'янці-Подільському від імени десяти київських видавництв: „Г-ва Час“, Г-ва „Вернигори“, В-ва Є. Череповського, Т-ва „Дзвін“, Т-ва „Українська Школа“, В-ва „Бібліотека Молодість“, Т-ва „Січ“, В-ва „Рідна мова“, Т-ва „Вік“, Т-ва „Друкарь“ було подано привітальну адресу й офіровано 35.000 карбованців на заснування фонду для видачі премій за кращі наукові праці з обсягу дисциплін історико-філологічного факультета.

Привітання було складено в такій формі:

Високоповажний Пане Ректоре і Панове Професори! Тихо і непомітно в вохких сутерепах та в убогих студентських кімнатах сукалася тоненька витка культури Української і здавалося, що от-от вона перерветься останніми часами нашого лихоліття, та не судилося лхій долі насміятися над нами: одужала і зміцніла тілом Україна і перше, чого запрагла вона — була освіта і наука. Приголомшена роботою в пітьмі, соколом винозорим знялась оновлена думка учених наших на зустріч проміню ясному сонця; розправили з'язані руки письменники наші, вийшли на світ волі і нечислені видавництва наші (укр.). Побіч з творчою державною працею закипіла робота на друкарських станках і полетіли до нашого змоділого люду мільйони листів з дрібними знаками великої мудрости та знання: бо „сладкій медвяний сот і сахар, обосей же добрей книжний разум“. І от тепер, коли на нашій землі будуються храми культури — ми, Видавництва Українські, що за свій обов'язок вважаємо розносити з тих храмів скрізь по нашій країні перлини творчости національного розуму — вітаємо світле свято закладен нового храму науки. Молоді ми і не досить ще сильні, але ж хочемо і від себе покласти хоч маленьку цеглину на фундамент цієї величної в майбутньому будови. Просьмо прийняти од нас разом з найтеплішими побажаннями буйного успіху скромний дарунок, що буде зернятком горчишним фонду на видачу премій за твори вчених українських. Цією лептою нашою хочемо зробити лише добрий початок, вірючи Арістотелеві, який говорив: „Початок — більш половини справи“.

Видавництва — ініціатори цього фонду звертаються з закликом до всіх, хто продукує друки, щоб вони й своїми пожертвами допомогли зросту цього фонду, що може стати згодом значним чинником в розвитку культури національної.

● Видавництво „Час“ друкує в Берліні велику читанку В. Доги „Наше Слово“ (частина перша) з малюнками, зробленими по замовленню Т-ва спеціально для цієї книги артистами-малюрами: І. Іжакевичем, С. Коновалюком, О. Судоморою. В недалекім часі книжка має бути у Києві.

● Те-ж видавництво цими днями випускає книжку сенатора П. Стебницького — „Між двома революціями“. Обкладинка роботи О. Судомори.

● Воно-ж розпочинає друк підручника по Українській історії для гімназій, написаного М. Григор'євим.

● Цими днями має піти в продаж одривний календарь „Час“ на рік 1919. Уложено календарь по новій системі: на спивках листка так розміщено літературний матеріал, що ті люде, які зберігають листочки календаря, наприкінці року матимуть

сім окремих книжечок такого змісту: 1) Народня мудрість (збірка українських приказок), 2) — Думки визначних людей — (афоризми світових письменників, учених та громадських діячів), 3) — Розвага для дітей (казки, вірші, загадки, забавки, крутиголовки), 4) — Розвага для дорослих (анекдоти, гуморески, сміховина), 5) — Коротка історія України, 6) — Порадник для сільських хазяїнів та господинь та 7) — Інформації в справі культури й освіти.

На передках листочків опріч календарних відомостів та святців зазначено видатніші дати з життя України й світового.

Календарь на р. 1919 видруковано в дві фарби (свята — червоним).

● Вид. „Дзвін“ і „Українська Школа“ у Києві приступили до видання серій книжечок — Шкільна бібліотека, — пристосованих до шкільного віку навчання.

● Там-же друкується „Хрестоматія Я. Ченіги в окремих книжечках для читання дома і в школі (Перший десяток для дітей 1-го року навчання).

● Видавництво „Вриниця“ у Києві друкує такі книжки: С. Єфремов. Історія українського письменства для шкіл; О. Білоусенко. Вінок. Читанка, ч. III. Чупринка, Гр. Поезії, т. IV; Олесь, О. Поезії, т. т. III, IV і VI; Українські казки з мал. П. Лапина; Рудницький, Мих. Між ідеєю і формою (збірник статей); Саліковський, О. Нова Україна (збірка статей); Маковей, О. Ярошенко і збірник оповідань; Ів. Франко. Лис Микита з мал. П. Лапина; Білоусенко, О. „Було колись“, ч. I і II (читанка з поля історії).

● Воно-ж готує до друку повне зібрання творів М. Коцюбинського під ред. Мих. Могилянського.

● Т-во „Зернигора“ у Києві закінчує друком такі підручники: Берн, П.: Основи природознавства; Калішевський: Латинська грамати́ка; Крушельницький: Читанка, ч. I—8; Крип'якевич: Конспект по історії України; Кравчук: Конспект геометрії.

● Воно-ж розпочало друкувати „Загальну географію ч. II і III Богола; В. Щербаківського: Архітектура у різних народів і на Україні (нове доповнене видання); Рудницький, Ю.: Підручник німецької мови; П. Ч.: Український Робінзон.

● Те-ж Видавництво приступило до видання цілої серії музичних творів А. Кошиця, К. Стеценка, М. Лисенка, Степового і Якименка.

● Видавництво „Дніпросоюзу“ у Києві друкує такі книжки: Є. Єгоров: Рахівництво в сільських споживчих товариствах; Ленський: По кооперативній Європі (з ілюстраціями); Проф. М. Туган-Барановський: 1) Політична економія. Популярний нарис; 2) Соціальні основи кооперації; Труды 1-го Всеукр. з'їзду представників союзів споживчих кооперативів у Києві; Герс: Робітничя кооперація в Німеччині; Дніпровський Союз Споживчих Союзів України. (Справочно інформаційне видання з ілюстраціями).

● Видавниче Т-во „Український Агроном“ у Києві друкує такі книжки: Курс хліборобства, Ч. II. Загальне хліборобство; Курс скотарства, Частина загальна: корма, годівля, розплід і догляд. Підручник для с. г. шкіл; Агроном і кооператор. III великий збірник статей; Агр. А. Григорович. План організації агрономичного участка; П. Лахно. Про бжіл; Д. Грицюк-Кулачок. Про городину.

● Нове видавництво. Основалося і почало працювати нове видавництво „Наше Діло“ (Київ-Відень). В-во ставить собі метою видання кращих творів

українських і світових письменників зо всіх галузів письменства і науки. Перш усього видаватиметься бібліотека для молоді. В першому році вийдуть такі твори: 1) Ж.-Верн: Подорож до осередка землі; 2) М. Вознюк: 3 молодих літ славних Українців; 3) Г. Уельс: Війна світів; 4) Н. Н.: Дніпром до Чорного моря; 5) Н. Н. Оповідання про українських героїв; 6) М. Йокай: Рушимо землю з основ. Крім того видавництво підготує бібліотеку найкращих повістей і універсальну бібліотеку.

● Видавництво М. Грінченкової цими днями має випустити в перекладі М. Загірної роман для дітей *Бічер-Стоу* — „Дядькова Томова Хата“.

● Воно-ж випускає нове видання повісти Б. Д. Грінченка „Під тихими вербами“.

● Видавництво „Поступ“ у Києві друкує: М. Загірної — „Розум та почування у живих тварів“; Е. Амічуса — „Серце“ в пер. Б. та М. Грінченко; „Казки Андерсена“ (т. II).

● Те ж видавництво друкує декламатор „Барвисті Квітки“ — уложив О. Гаевський.

● Видавництво „Сяйво“ у Києві друкує другу книгу містерій і інтимних поезій Михайла Семенка під назвою „Ще ро кохає“.

● Видавництво „Відродження“ у Києві друкує календарь „Школяр“ для учнів на 1918 — 19 академ. рік.

● Незабаром вийде з друку в виданні журналу „Народня Справа“ книжка лікаря Захарного „Про пошести“.

● Вид. „Рух“ у Харькові розпочинає видання альманахів збірників нових напрямків літератури й громадської думки під назвою „Літературні Зшитки Рух“.

● Видавництво „Союз“ у Харькові приступило до друкування 2-ої частини „Хрестоматії по українській літературі“, складену М. Плевако. Ця друга частина охоплює період від Котляревського до наших днів.

● Воно-ж друкує словник чужих слів, що вживаються в українській мові, скл. З. Пиптенко; О. Кобець. — Під небом чужим. Поезії в 2-х збірниках.

● Вид. т-во „Рідна Думка“ у Харькові підготувало до друку такі переклади: Г. Данилевського: 1) Біс на вечорницях (різdv. оповід.); 2) Уманська різня (повість).

● Воно-ж друкує П. і П. Терпило: Українська граматика-етимологія, підручник за-для середніх та вищих початкових шкіл.

● Видавництво „Сяч“ друкує книжку Б. Д. Грінченка — „Перед широким світом“ і дві читавки М. Загірної — „Наша рідна мова“ чит. II й „Рідна Нива“ (для середнього віку).

● Те-ж вид. протягом недовгого часу має видати такі книги: Гр. Коваленко: Оповідання з історії для початкових шкіл. Вид. четверте доповнене; А. Берло: Українська граматика для вищих початкових шкіл.

● Воно-ж друкує збірник поезій Миколи Вороного в двох томах.

● Просвітне видавничче Т-во „Рідне Слово“ в м. Білі друкує такі книжки: Марко Вовчок: Маруся. (Народ. оповід.); Т. Шевченко: Наймичка. Невольник. Поєми.

Літературне життя.

(Звістки та чутки).

◁▷ 8-го листопаду ц. р. сповняється 70-літній ювілей з дня народження відомого українського письменника і гроамлського діяча Д. В. Марковича.

◁▷ Українське учительство в Катеринославі 3-го листопаду ц. р. впорядковує урочисте святкування 60-ліття з дня народження українського письменника Адріана Кащенко й 35-літнього ювілею його письменницької діяльності.

◁▷ Відділ Санитарної Просвіти Мініст. Народнього Здоров'я і Опікування оголошує конкурс на складання брошур за для селянства і робітництва на такі теми: 1) Наші невідомі друзі і вороги. 2) Пошесні хороби. 3) Холера. 4) Черевний тифус. 5) Плямистий тифус. 6) Різачка. 7) Діфтеріт. 8) Вісна. 9) Пранці. 10) Сухоти. 11) Пияцтво. 12) Як годувати дитину.

◁▷ У м. Полтаві має незабаром виходити нова велика українська газета „Полтавська Громада“.

◁▷ Проф М Грушевський. виготовив до друку частину сьому Всесвітньої історії — „Останні десятиліття“.

◁▷ У м. Києві на початку листопаду почне виходити велика демократична газета „Трибуна“, яку редагуватиме О. Саліковський.

◁▷ Лікарь Захар Біський має організувати в Києві центральну експедицію друків.

◁▷ Видавн. „Грунт“ оголошує конкуре на оригінальний не віршований твір красного письменства.

◁▷ З січня 1919 року у Харькові під редакцією Б. Різниченка виходитиме новий місяшник молодих письменників — „Молодь“.

◁▷ Художня комісія товариства „Українофильма“ присудила першу премію сценарію Л. М. Старицької-Черняхівської під назвою „Вітер з півночі“ (Руйнування Січі).

◁▷ Готується повне зібрання творів Тараса Шевченка в трьох томах під редакцією Богдана Лепого.

◁▷ Письменниця М. Загірня закінчує переклад роману для дітей Г. Мало „Без сім'ї“.

◁▷ Проф. К. Широцький готує до видання по-українському свою відому книгу „Київ“, яку було видано по-російському і уже випродано.

◁▷ Матеріяли до біографії Шевченка. В однім з маєтків Самарської губ. на горіщі серед всяких шнаргалів місцевий пан-отець, що знав і любив великого поета, випадково знайшов щоденник експедиції адмірала Бутакова на Аральськім морі, в котрій приймав участь і Тарас Шевченко. В тім щоденникові єсть кілька заміток, що стосуються до Шевченка. Під кінець свого життя той пан-отець доручив переховувати щоденник молодому українцеві, а цей добродій, вступивши в число громадян туркестанської центральної громади в Ташкенті, пожертвував цього року щоденник в розпорядження громади. Мзючи на увазі велику вартість цього документу для біографів поета і в той же час зважаючи на небезпешність комунікації поміж Україною та Туркестаном, яка своїм наслідком могла-б випадком мати згубу дорогоцінного документу, — рада громадська ухвалила

переховувати щоденник в громадській книгозбірні аж до того часу, поки безпечно можна буде одіслати його до укр. національної книгозбірні.

◁▷ **Видавництво „Рух“** замовило д-ві М. Плевако скласти до половини грудня складну (передвижну) хрестоматію з творів письменників нового періоду укр. літератури. Ця хрестоматія призначається для школи і широкого загалу і складатиметься з окремих книжок—вибраних творів письменників. Всього має бути три великих тома.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

Зміст журналів.

„Шляхи“—зшиток 1—6.

Зміст: О. Оленський—вірш; А. Франс: Мессер Гвідо Кавальканти;—Сюлі Приюдом—вірш;—М. Яцьків: Танець тіней.—М. Карашкевич: вірші;—Г. Ібзен: Цер Гінт;—І. Ватран: „Zum Gebet“;—В. Кошецький: поцілуй царівни;—Д-р Ст. Балей: Символ жалоби;—Рабіндранат Тагор: Під небом Індії;—Ту-фу: вірші;—Бенград Келерман:—Серце;—А. Ф. Гумбольд: Про роскоші природи та про научне досліджування законів в есвіта;—М. Рудницький: Між загальнодоступністю і футуризмом;—М. Євшан: „За ситуаціями“;—Д-р М. Адлер: Соціалізм і інтелігенція;—М. Велигорський: Польські риси з історії українського мистецтва;—І. Сведницький: „українське мистецтво“;—Пілір'янка: вірші;—Б. З.: Національні гимни; Д-р Людкевич: Модест Менцінський; Як оперовий співак;—В. Барвінський: Концерт Софії Дністрянської;—Ю. О.: Державно-українські політичні партії та групи. Загальні записки.

„Літ. Наук. Вістник“. Кн. VII—VIII. 1918 р.

Зміст: М. Жук: Вінок сонетів.—П. Мирний: За водою.—Ів. Стещенко: Дзвони.—М. Вороний: На батьковій могилі.—М. Рудницький: Перед вступом до філософії.—О. Слісаренко: В горах.—Н. Романович-Ткаченко: За водою.—О. Грушевський: З планів та думок Кир. Мет брацтва.—М. Рильський: Три сонети.—О. Левицький: Пан Сенюта.—М. Вороний: Вечірні акорди.—К. Поліщук: Поезія.—М. Івченко: Шуми весняні.—Б. Шумишвий: Поезія.—Ю. Самброс: Безсилля слова і футуризм.—Є. Малик: Перша нарада природників України. Бібліографія. Оголошення.

„Шлях“, кн. 9 за версень 1918 р.

Зміст: 1) М. Філянський. Бузовий куц. (Легенда лірична). Частина друга. 2) Михайло Жук. Легенда. Драматична студія в трох картинах. 3) Максим Рильський. Сьогодні був у мене Сатана. 4) Його-ж. Щастя. 5) Я. Мамонтів. Народній. 9) Його-ж. Літом. 7) Катюль Мандес. Зі бірки „Pour lire souvent“. Дивний органчик. Переклав В. Самійленко. 8) М. Марковський. Іван Франко. Спроба його літературної характеристики. (Кінець). 9) В. Верховинець. Музична справа в національній театрі за р. 1917—18. Державна капела. 10) В. Різниченко. Смерть Мазепи. (З нагоди 209 роковин). 11) Бібліографія. 12) Книжки надіслані до редакції. 13) Оповідки.

„Універсальний журнал“. № 1. 1918 р.

Зміст: 1) Іван Стещенко. 2) Від редакції. 3) Ол. Грудницький: На провесні. 4) В. Кобилянський: Вечір. 5) Давид Шиндель: По новому. 6) В. Кобилянський: П'яніно. 7) М. Обідний: Контрасти. 8) М. Лебединець: Пасма осені. 9) Павло Вірич. Новелі. 10) Антін Павлюк. Поезії. 11) П. Петрівський. Сілуети. 12) Олелько Г.: Обрисі діячів (Михайло Грушевський). 13) М. Сріблянтський: Quo vadis, Україно? 14) В. Підгаєцький: Гишпанська хвороба. 15) Яків Тагенгрен: Хліб святий. 16) З біжучого життя. 17) Всячина. 18) Маркіз Попелястий: Паролі на наших поетів. 19) Конкурс на твір красного письменства. 20) Почтова скринька.

Малюнки: 1) Портрет І. Стещенка. 2) П. Ковжун: Спів природи. 3) Наші краєвиди. 4) О. Теремець: Голова. Портрети.

„Вільна Українська Школа“—ч. 2.

Зміст: І. Невеселий: Для себе й через себе; Левитський: про навчання рідної мови в українській початковій школі; П. Клепатський: Дитячі іграшки, їх психологічне й педагогічне значіння; Д-р В. Підгаєцький: Шкільні сніданки і питання санітарного добробуту учнів на Україні; М. Котляренко: Ручна праця в школі; П. Тушкан: Сільське хазяйство і початкова школа; Г. Александровський: До питання про організацію шкільного оточення; З життя вчительських спілок; Хроніка; Критика.

„Народня Справа“—ч. ч. 38—39.

Зміст: Ф. Зайко-Зайкин: Б. К. Дорошкевич;—С. Яворенко: Про нові земельні вибори;—Є. Сисоєнко: Де живуть українці та скільки їх?—Гр. Гетьманець: Хіба лучче буде, коли країна одділиться;—І. Сквирський: На селі;—М. Гродзинський: Бережіть свої садки; Ф. Зайко-Зайкин: Про ґрунти;—Ів. Прихоженко: Кооперативні париси;—А. Скороходько: Кооперативне страхування скоту;—Н. Григорійів: Освітні заходи й завдання народнього самоврядування на Київщині; Юридичний відділ; Хроніка земельного життя; Всякі звістки; Дописи.

„Наше Життя“—тижневик літературного, громадського та національного життя і кооперації. Ч. 1. 1918 р.

Зміст: В. Винниченко: Окривджений Каїн; Теперішня мова;—Батуринець: Єдиним національним фронтом;—Статут Укр. Нац. Союзу; Українська Національна Рада в Парижі;—Закордонець: Сучасне завдання;—Коланір: На біжучі теми; М. Сидоренко: Поширення книжки на селі;—До Просвіт та інших культурно-просвітних організацій Херсонського та Дніпровського повітів; Хроніка; З кооперативного життя; Духовні сили в історії України; А—ий: Український Національний Театр в Херсоні;—П. Зюзько: К. Л. Лучицька.

„Кооперативна Зоря“—ч. ч. 16—17.

Зміст: проф. К. Г. Воблий: До організації кооперативного страхування на Україні. Вол. Ганчель: Кооперативне страхування.—До справи утворення кооперативного страхового цenzу.—І. Ганівський: Тютюнова промисловість на Україні.—Д. П.: Рік існування Дніпросоюзу. В. Галевич: Власні підприємства Дніпросоюзу. П. Трикотажна фабрика.—В. Мороз: Хто винен.—Ювелей М. В. Левитського. Привітання М. В. Левитському від московськ. центр. споживчого союзу. Лист до редакції Миколи Левитського. Х. Тось: По провінційній громадсько-кооперативній пресі. З кооперативного життя на Україні. З життя Дніпросоюзу. Кооперація за кордоном. Дописи. Про нові книги.

„Українська Кооперація“—книжка 3.

Зміст: В. Сазонів: кооперація і держава;—Л. Б. Бухановський: Економічні взаємовідносини України і Росії; А. Головка: „Братська допомога“ (До історії боротьби україн. кооперації з Москвою); І. М. Подольський: про участь кооперації в мобілізації землі;—А. Скороходько: кооперативне страхування рогатої худоби та коней на Україні;—Огляд кооперативного життя; 3 кооперативної преси; Дописи; Хроніка; Бібліографія.

„Комашня“, ч. 34—36. 1918 р.

Зміст: 1) Оборона рідної мови. 2) Що стоїть на заваді кооперації. Лузь-Квятченко. 3) До ювілею М. В. Левитського. Куприян Папченко. 4) Деякі адреси й телеграми які піднесено М. В. Левитському в день кооперативного свята. 5) Розмова про вклади. М. Девисенко. 6) Кооперативний земельний банк. 7) З інших часописів. 8) Дописи. 9) Кооперативні новини

„Сільський Господарь“—ч. 8.

Зміст: В. Сазонів: Чергові завдання с.-г. кооперації;—Б. Брояковський: Заводи акційного

т-ва І. І. Ген в Одесі;—В. Доманицький: Штучні гної на світов. та українськ. ринках до війни, під час війни і в майбутньому; М. Пивоварів: До торгу крашанками; 3 часописів; 3 життя кооперативів; 3 кооперативних з'їздів та нарад; 3 життя „Централу“; Дописи; Бібліографія; Запитання та відповіді; Оголошення.

„Українські медичні вісти.“—12 і 13.

Зміст: Д-р О. Пучківський: Про харчове постачання козаків української армії. Д-р Чайка: Первична ляпаротомія на фронті при проникаючих в черевну ямину раненнях.—Д-р Галін: Відповідь Є. Дяченкові. Рецензія. Дописи. Хроніка. Оповідки.

„Правник“—2.

Зміст: Р. Лашенко: Ми і Німці.—Орест Левицький: Суд над матерями-злочинницями в давній Україні.—О. Мицюк: Опреділення вміняємости. (До перегляду майбутнього українського кримінального кодексу). Правничі терміни. Хроніка. Бібліографія

Нові видання, надіслані до редакції „Книгаря“.

916 **Агрономичний поради́к по організації господарства.** Третій збірник статей під ред. А. Тервиченка. Київ. 1918 р. Вид. Т-ва „Український Агроном“. Ст. 62. Ц. 2 р. 75 к.

Анищенко, К.—Оповідання. Київ. 1918 р. Вид. „Чехослав“. Ст. 64. Ц. 3 гр. 50 шаг.

Басараб, П.—Задачник до початкового курсу арифметики. Перша частина. Під ред. матем. ком. „Т-ва Шкільної Освіти“. Вид. друге, випр. і доповн. Київ. 1918 р. Ст. 127. Ц. 3 к.

Бічер-Стоу, Г.—Томова Хатка. Переказав Олекса Діхтярь. Вид. скорочене для дітей молодшого віку з 5 малюнками та життєписом авторки. Вид. Т-ва „Час“ у Києві. 1918 р. Ст. 63. Ц. 2 карб.

920 **Богданів синок.** Історичне оповідання з козацьких часів на основі романа О. Рогової. Київ. 1918. Накл. видавн. „Серп і Молот“. Ст. 24. Ц. 80 к.

Богоявленський, С.—Кінозаводство, розвід коней і підновлення війська на Україні. Вид. Військ.-Наукового Віст. Армії і Флоту. Київ. 1918 р. Ст. 21. Ціни не зазнач.

Боришкевич, В.—Алгебра. Ч. I. Для третього й четвертого року навчання в вищих початкових школах та для 3-го й 4-го кл. шкіл середніх. Катеринослав. 1918 р. Ст. 101. Вид. Т-ва „Камеяр“. Ц. 5 карб. 50 коп.

Брат і Сестричка. Семеро Гайворонів. Перекл. з чеської мови С. Русова. 1918 р. Київ. Вид. Т-во „Волошки“. Ст. 32. Ц. 1 карб. 40 шагів.

Брюсов, В.—Елудій син Елудія. Перекл. О. Жалоба. „Ув. Бібл.“ № 3. Вид. „Грунт“ у Києві. 1918 р. Ст. 30 in 64°. Ц. 75 шаг.

925 **Бухановський, Л.**—Народне господарство і міжнародне економичне становище України на порозі державного будівництва (короткі нариси). Київ. Вид. „Робітничої Газети“ № 7. 1918 р. Ст. 46. Ц. 3 карб.

Виборний Макогоненко.—В суді та виші оповідання. Вид. третє „Гумор. Бібл.“. В-во „Сяйво“. Київ. 1918 р. Ст. 63, in 64°. Ц. 2 гривні.

Винниченко, В.—Чорна пантера і білий медвідь. П'єса на 4 дії. Вид. „Дзвін“. Київ. 1918 р. Ст. 56. Ц. 2 карб. 50 к.

Вовчок, М.—Козачка. Два сини. (Народні оповідання). Просв.-Вид. Т-во „Рідне Слово“. М. Біла на Підляшшу, 1918 р. Ст. 32. Ціни не зазначено.

Воронець, А.—„Ярига“. Український букварь. Вид. Подільської Губ. Нар. Управи. Кам'янець на Поділля. 1918 р. Ст. 79, in 16°. Ц. 2 карб.

930 **Гальбе, М.**—Молодість. Драма кохання в 3-х діях. Переклав Л. Курбас. Театральна Бібліотека № 1. Вид. Т-во „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 83, in 16°. Ц. 5 карб.

Гамсун, Кнут.—Невольники кохання. Перекл. О. Жалоба. „Універсальна Бібліотека“ № 1. Київ. 1918 р. Вид. „Грунт.“ Ст. 30 in 64°. Ц. 75 шагів.

Гайне, Г.—Книга пісень. Повне видання в перекладі Д. Загула й В. Кобилянського. Ч. I. Київ. 1918 р. Вид. „Серп і Молот“. Ст. 150. Ц. 4 р. 50 к.

Гі де-Мопасан.—Приятелі. Перекл. Ю. Русов. „Унів. Бібл.“ № 19. Вид. „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 32. Ц. 1 гривня.

Гінтилло, В. — Медична освіта. Вид. „Війск.-Наук. Віст. Арм. і Фл.“. Київ. 1918 р. Ст. 8. Ц. не зазначено.

935 **Гофмансталь, Гуго.** — Жах. Перекл. В. Вільшанська. „Універ. Бібліот.“ № 11. Вид. „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 32, in 64°. Ціна 40 коп.

Його-ж. — Смерть Тіціана. Драмат. поема. З нім. мови перекл. Остап Луцький. Львів. 1918 р. Вид. „Всесвітньої бібліотеки“ № 13. Ст. 24. Ціна 1 кор. 50 сот.

Грушевський, М. — Всесвітня історія в короткій огляді. Частина шоста, Європа в другій половині XIX в. Київ. 1918 р. Ст. 160. Ц. 5 карб. 50 коп.

Доде, Альф. — Листи з мого млина. Пер. Рагневський та Дегтяренко. „Ун. Бібл.“ № 13. Вид. „Грунт“ у Києві. 1918 р. Ст. 95 in 64°. Ц. 1 карб. 20 коп.

Донцов, Д. — Українська державна думка і Європа. Вид. „Всесвітньої бібліотеки“. Львів. 1918 р. Ст. 80. Ц. 2 кор. 50 сот.

940 **Дорошенко, Д.** — На громадській роботі (про П. Куліша), Київ. 1918 р. Ст. 42. Ціна 75 коп.

Дорошкевич, Ол. і Л. Білецький. — Хрестоматія по історії української літератури. Том I, кн. I. Для старших кл. гімназій, учит. семінарій, учит. інститут. та самоосвіти. Вид. т-во „Криниця“ у Києві. 1918 р. Ст. 177. Ц. 6 к.

Дума про Тараса Шевченка. Вид. „Воля і Доля“. Одеса. 1917 р. Ст. 13. Ціни не зазначено.

Євтимович, В. — Московсько-Укр. Словник для військових. Зредаговано редакц. комісією при Головній Шкільній Управі В. М-ва. Київ. 1918 р. Вид. „Зброя“. Ст. 125 in 32°. Ц. 10 гривень.

Крижанський, К. — Сваюля. Драмат. малюнок на 5 дій. Видання книгарні „Січ“. Суми. 1918 р. Ст. 127. Ц. 2 р. 50 к.

945 **Каутській, К.** — Економічна наука Карла Маркса. З дев'ятого німецького видання переклав С. Вікул, під. ред. М. Порша. Київ. 1918 р. Вид. „Знання, то—сила“. Ст. 162 in 16°. Ц. 7 карб.

Куліш, Панько. — Орися. Ідилія. Відень. Київ. 1918 р. Ст. 16. Ціни не зазначено.

Ліль Адан Вільє. — Віра. Пер. С. Трирог. „Ун. Бібл.“ № 12. Вид. „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 30 in 64°. Ц. 40 к.

Мамчур, Д. — В споругах недолі. Поезії. Кн. I. 1918 р. м. Бердичів. Ст. 77. Ц. 2 руб. 15 коп.

Мандичевський, Ів., др. — Слово о пълку Ігореві (1188 р.) Літературна реконструк-

ція. Львів. 1918 р. Ст. 95 in folio. Ціни не озвучено.

950 **Маркс, К. та Енгельс, Ф.** — Комуністичний Маніфест. Перекл. з 8-го німецьк. видання. Під ред. М. Порша. Вид. „Знання то — Сила“. Київ. 1918 р. Ст. 75 in 32°. Ціна 4 гривні.

Метерлінк, М. — Непроханий гість. Пер. М. Антоноук. „Ун. Бібл.“ № 6. Вид. „Грунт“ у Києві. 1918 р. Ст. 63 in 64°. Ц. 80 коп.

Мочарський, М. — Над полем прокляття ридає любов. Поезії війни. Народня бібліотека № 2. Вид. Т-ва „Грунт“ Київ. 1918 р. Ст. 60. Ц. 1 карб. 75 коп.

Народні хинські оповідання. Пер. Я. Стародубець. „Ун. Бібл.“ № 14. Вид. „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 46. Ц. 60 коп.

Наше Слово. Українська читанка. Уложив В. Дога. Ч. II. Для 3-го і 4-го класів середньої та вищої початкової школи. Вид. Т-во „Час“ у Києві. 1918 р. Ст. 408. Ц. 10 карб.

955 **Нібур.** — Оповідання про давніх героїв. Пер. М. Якимовецький. Вид. друге. Київ. 1918 р. Ст. 64 in 32°. Ц. 1 карб. 25 коп.

Обстфельдер, Зіг. — Лів. Пер. В. Вільшанська. „Ун. Бібліот.“ № 10. Вид. „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 31 in 64°. Ц. 40 коп.

Обюnten, В. — Мистецтво вмірас. Пер. Л. Курбас. „Мистецька бібліотека“ № 1. Вид. Т-во „Грунт“ у Києві. 1918 р. Ст. 54 in 16°. Ціна 8 гривень.

Огієнко, Ів., проф. — „Рідне писання“. Українська граматика. Ч. I. Основа українського правопису. Підручник для першого року навчання в народніх школах та для підготовчого класу шкіл середніх, ухвалений Міністерств. Освіти для вжитку в школі. Вид. Є. Череповського. Київ. 1918 р. Ст. 47. Ц. 2 карб.

Його-ж. — Граматика української мови О. Павловського 1818 р. Вид. Є. Череповського. Київ. 1918 р. Ст. 114. Ц. 2 карб.

960 **„Первинка“.** Українська школа. Рік перший. Скл. Г. Неводовський. Вид. друге. 1918 р. Вид. „Промінь“. м. Сміла на Київщині. Ст. 64 in 16°. Ц. 1 р. 45 коп.

Петлюра, С. — Незабутні. Літературно-критичні мініатюри. Вид. Т-во „Час“ у Києві. 1918 р. Ст. 80. Ц. 1 карб. 50 коп.

Піменова, Є. — Англіїці та їх край. Пер. Л. Жебувцова. Полтава. 1918 р. Вид. Бюро Педаг. Полт. Губ. Управи. Ст. 65. Ц. 1 р. 30 к.

Поліщук, К. Серед могил і руїн. Нарис й оповідання. Київ. 1918 р. Накл. вид. „Серп і Молот“. Ст. 115. Ц. 4 карб.

Просвіта і її праця (інструкція для Просвіт). По дорученню Т-ва Просвіта в Вінни-

ці уложив М. Козоріс. Вид. Т-ва „Просвіта“. Вінниця. Ст. 35. Ціни не зазначено.

965 **Рабіндранат Тагор.** — Місячний серп. Пер. Ю. М. „Ун. Вібл.“ № 5. Вид. „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 63 in 64°. Ц. 80 к.

Реньє, Анри. — Амурська пригода на морі (з оповідань Маркіза д'Амеркер). Перекл. М. Антонюк. „Ун. Вібл.“ № 2. Вид. „Грунт“ у Києві. Ст. 32 in 64°. Ц. 75 шагів.

Розмова про українських письменників. Ч. I. Склав В. Щепотьев. Видання Полт. Товар. „Просвіта“. Полтава. 1918 р. Ст. 89. Ц. 1 карб. 60 коп.

Ростовцев, М. — Давже минає наше півдня. Вид. друге. Перекл. Л. Чикаленка. Київ. 1918 р. Ст. 32, ц. 1 карб. Вид. „Благодійного Товариства“.

Руданський, С. — Співомовки. Народня Бібліотека № 1. Вид. Т-во „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 63 in 32°. Ц. 1 карб. 75 коп.

970 **Русь-Україна та Московщина Россія.** Істор.-політ. розвідка Л. Цегельського. Третє перероблене видання. Полтава. 1917 року. Стор. 186. Ц. 2 р. 40 коп.

Сачківська, О. — Про молочарство. 3 малюнками. Вид. Т-во „Український Агроном“. Київ. 1918 р. т. 29. Ц. 1 карб.

Семенко, М. — Дев'ять поем. В-во „Сяйво“. Київ. 1918 р. Ст. 30. Ц. 10 гривень.

„Скалки життя“. Український декламатор. Впорядкував С. Паночіні. 1918 р. Київ. Вид. Т-во „Орхид“. Ст. 160. Ц. 5 карб. 50 к.

Ставничий, П. — Географія для першого ступня науки. Київ, 1918 р. Накл. вид. „Серп і Молот“. Ст. 52. Ц. 2 р. 50 к.

975 **Статут Київського будівельного кооперативу „Оселя“.** Київ. 1918 р. Ст. 21. Ц. 100 шагів.

Стельмах, Ант. — Теїстичний світогляд а наші часи. Ч. I. Львів. 1912 р. Ст. 94. Ц. не зазначено.

Степанюк, і В. Довбищенко, Я. — 3 історії українського соціально-демократичного руху (1900—1918 р.) Вид. Харків. Ком. Укр. Соц. Дем. Роб. Партії. Харків. 1918 р. Ст. 32. Ц. 1 грив. 50 шагів.

Стороженко, Ол. — Гаркуша. Драматичні картини в трьох діях. Книжка III. Київ. 1918 р. Накл. вид. „Серп і Молот“ Ст. 51. Ц. 1 р. 80 к.

Стрінберг, Авг. — Тільки початок. Пер. С. Трирог. „Ун. Вібл.“ № 7. Вид. „Грунт“ у Києві. 1918 р. Ст. 30 in 64°. Ц. 40 коп.

980 **Тальбот.** — Старшини. У Вільбайській школі. Переклала М. Загірня. Бібліотека „Молодість“. Кн. XVIII. Київ. 1918 р. Ст. 216. Ц. 7 карб. 50 коп.

Терниченко, А. — Земля і людина. Ч. I. Науково-Популярна Бібліотека. Вид. „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 30 in 32°. Ц. 80 коп.

Його-ж. — Пшениця (агрономична монографія). 3 малюнками. Вид. Т-во „Український Агроном“. Київ. 1918 р. Ст. 48. Ц. 1 карб. 50 к.

Тетмайєр, К. — Мелянхолія. Пер. М. Лебединець. „Ун. Вібл.“ № 8. Вид. „Грунт“. Київ. 1918 р. Ст. 61 in 64°. Ц. 80 к.

Тимошенко, Т. — Арифметичний задачник для сільських початкових шкіл. Частина I-а Вид. друге. Полт. бюро Полт. Губ. Нар. Управи. Полтава. 1918 р. Ст. 98. Ц. 1 р. 75 к.

985 **Його ж.** — Арифметичний задачник для сільських початкових шкіл. Части. II. Вид. Пед. Бюро Полт. Губ. Нар. Управи. Полтава. 1918 р. Ст. 45. Ц. 1 р. 10 к.

Товстонас, В. — Жінка з голосом (музична хвороба). Жарт на 1 дію. Вид. друге. Т-во „Друкарь“ у Києві. 1918 р. Ст. 14. Ц. 75 к.

Його-ж. День правди. Комедія на 1 дію. Вид. третє. Т-во „Друкарь“ у Києві. 1918 р. Ст. 16. Ц. 75 коп.

Його ж. — Мистерія (все як було). П'єса на одну дію. Вид. друге. Т-во „Друкарь“. 1918 р. Київ. Ст. 16. Ц. 75 коп.

Його ж. — Культурна місія (ваговорна вода). Вид. друге. Т-во „Друкарь“ у Києві. 1918 р. Ст. 24. Ц. 85 коп.

990 **Уальд, Оск.** — Соловейко і Троянда. Переклав Т. Марченко. — **Афоризми.** — Вибрав О. Назарук. „Ун. Вібл.“ № 4. Вид. „Грунт“. 1918 р. Київ. Ст. 32, in 64°. Ц. 80 шагів.

Український букварь. — Склав А. Савчук. Вид. „Рідного Слова“. Віла. 1918 р. Ст. 72. Ціни не зазначено.

Читанка для вищих початкових та середніх шкіл. — Ч. II. Вид. Подільської Губерніальної Народньої Управи. Кам'янець на Поділля. 1918 р. Ст. 214. Ц. 4 карб. 80 коп.

Шерстюк, Гр. — Українська граматика для школи. Ч. II. Складня. Вид. друге. Вид. „Вернигора“. Київ—Відень. 1918 р. Ст. 47. Ц. 2 грив. 50 шаг.

Широцький, К. — Коліївщина. (Гайдямаччина в 1768 році). Вид. Т-ва „Час“. Київ. 1918 р. Ст. 48. Ц. 1 карб.

995 **Шульгин, С. І.** — Практичний курс для вивчення української мови. Курс лекцій, які читані були на вчительських курсах у Херсоні в 1918 р. та на курсах укр. мови улаштов. Херсонською Просвітою. Херсон. 1918 р. Ст. 96. Ц. 5 карб.

Яновська, Л. — Людське щастя. Драма на 5 дій. Вид. 2-ге виправл. Київ, 1918 р. Видавн. „Книгозбірня“. Ст. 64. Ц. 2 р. 20 к.

Товариство „Час“ у Київі

з листоваду цього року розпочинає видання українського правничого місячника

„ЗАКОН І ПРАВО“

при участі таких співробітників:

С. Бородаєвський, Л. Бурчак, сенат. А. Вязлов, Г. Вовкушевський, Г. Войткевич-Павлович, К. Диновський, С. Єфремов, Жигадло, К. Квітка, проф. Б. Кістяковський, М. Корчинський, К. Кротевич, М. Кушнір, Р. Лащенко, О. Левицький, сен. А. Марголін, сен. Д. Маркович, Ф. Матушевський, проф. К. Мацієвич, О. Мицюк, М. Могилянський, М. Сницький, П. Сницький, проф. Є. Спекторський, сен. П. Стебницький, Д. Товкач, проф. М. Туган-Барановський, сен. С. Хвостов, сен. Ол. Хруцький, П. Чижевський, сен. С. Шелухин, сен. Г. Шіянов, І. Шраг, А. Яковлів.

Часопис „ЗАКОН І ПРАВО“ виходитиме по такій програмі:

1. Статті по історії, теорії і практичному вивченню права та судівництва, особливо статті та розвідки з обсягу державного та міжнародного права.
2. Огляд закордонного законодавства: відомости про нові закони та законопроекти закордонних держав.
3. Судова та судово-адміністративна практика (справоздання з важніших судових процесів та факти з судово-адміністративного життя).
4. Хроніка: а) з діяльності міністерства юстиції, Державного Сенату та судових установ; б) наукові диспути з життя правничих товариств та правничих факультетів; г) з діяльності адвокатури, магістратури та нотаріату; д) некрологи і ювілеї.
5. Бібліографія: а) критичний огляд нових книг та брошур українських і закордонних; б) бібліографічний покажчик правничої літератури української і чужоземної; в) огляд правничої преси української і закордонної.
6. Закони і розпорядження українського уряду.
7. Систематична вибірка ухвал Державного Сенату.
8. Справочний відділ.

Часопис „ЗАКОН І ПРАВО“ ставить своїм завданням допомогти правникам в їх діяльності, а також виховувати поміж громадянством почуття законности та розуміння правових норм державного життя.

Ціна часопису „ЗАКОН І ПРАВО“ (4 аркуші друку) з пересилкою на два місяці (до кінця 1918 р.)—6 карб., окрема книжка 3 карб. 50 коп.

Оповідки видавництва по 1 карб. 50

Гроші на передплату надсилати по адресі: Київ, Володимирська ул. № 42, тел. 25 — 77. Т-во „Час“, редакція „ЗАКОН І ПРАВО“.

Щоб не було задержки в висилці треба поспішати з передплатою.

Список співробітників буде подано незабаром.

По справах редакційних звертатись що дня окрім свят, від 2—3 г. дня. Володимирська № 42.

Передплачуйте журнал—тижневик

„НАРОДНЯ СПРАВА“.

Народня справа буде обслуговувати широкі верстви українського народу, буде дбати про інтереси українського селянства та робітництва, усім зрозумілою рідною мовою буде освітлювати питання політичного та громадського характеру, міститиме статті і даватиме багато чисто практичних порад по сільському господарству та кооперації.

Адреса редакції: Київ, Володимирська вул. 33.

Передплата оголошується поки що тільки на 4 міс.

Умови передплати: На 4 місяці 4 кар.

Передплачуйте селянський журнал Народня Справа.

Т-во „ЧАС“ у Київі

вийшов з друку

ОДРИВНИЙ КАЛЕНДАРЬ

на рік

1919

Ціна і умови продажу будуть подані пізніше.

Приймається передплата на що-місяшний Український Ілюстрований Пасішницький часопис

УКРАЇНСЬКЕ ПАСІШНИЦТВО.

Передплата — на 3 міс. 3 руб. з пересилкою.

Адреса: Київ, Фундуклівська, 27.

Редактор—видавець Є. Архипенко.

Другий рік видання.

Приймається передплата на 1918 рік на журнал

„ІЛЛЯХ“

орган незалежної думки місячник літератури, мистецтва та громадського життя.

Беруть участь кращі українські письменники.

Передплата—в конторі редакції: Київ, Марііно-Благовіщенська, 123, п. 20. Вартість: річно—20 карб., $\frac{1}{2}$ р.—10 карб., $\frac{1}{4}$ р. 5 карб.

Редактор-видавець
Хведір Коломийченко.

Т-во „ЧАС“ останніми часами видало такі нові книжки:

Пр. Спенторський Є. Основи права державного (Пер. О. Вечерницького)	1	50
Доц. Свенціцький Іа. Основи науки про мову українську	1	60
Пр. Тимченко Є. Українська граматики	2	25
Чернасенко Сп. Рідна школа, читанка I	1	30
Його-ж. Рідна школа, чит. II	2	10
Чепіга Я. Задачник для початкових народніх шкіл, рік другий	—	65
Науменко В. Загальні принципи українського правопису	—	25
Чепіга Я. Методичні замітки до навчання грамоти по звуковому методу	—	40
Гоголь М. Тарас Бульба (переклад М. Садовського)	2	—
Кобець О. В Тарасову ніч (драматичні картини для роковин смерті Т. Шевченка)	—	35
Де Амічіс Е. Шкільні оповідання, кн. I. (За рідний край. Маленький лицарь. В поміч батькові. Хлопчик-барабанщик. В лікарні)	—	60
„Будні“. Оповідання з чужих мов (Джіованні Чіампол - Родзевичової, А. Доде, Арне Гарборга, Г.-де Мопасана, К. Міксата, М. Кононіцької й инш.), т. I	2	25
Олесь О. „З журбою радість обнялась“, поезії, кн. I, вид. друге	1	40
Загул Д. З зелених гір (поезії)	1	60
Сад вський М. Спомини з російсько-турецької війни 1877—78 р.	1	50
„Бім-бом, дзелень-бом!“ Нар. казочка, 8 великих малюнків в багатьох фарбах художника О. Судомори	2	50
Теж у чорній фарбі для розмальовування	—	—
„Прибадашка“. Нар. казка мал. О. Судомори	2	50
Старицька-Черняхівська Л. Гетьман Петро Дорошенко (драма)	3	—
Ніковський А. Український правопис (словничок)	—	85
Стінний словник старовинних Українських слів	—	75
Московсько-Український словник „Час“	3	50
Американські оповідання. Упорядкував В. Старий	2	—
Старицька-Черняхівська Л. Останній сніг, вид. 2.	—	70
Де Амічіс Е. Шкільні товариші (щоденник школяра), 3-є вид.	4	—
Гоголь М. Ревизор, комедія (перекл. М. Садовського)		
Ожешкова Е. Gloria victis. (Оповідання)		
Гаршин В. Чотирі дні. (Оповідання)	—	25
Андреев А. Петька на хуторі	—	20
Старицького М. Богдан Хмельницький	2	75
Гауптман Г. Ганнуся	1	50
Майстренко, Х. В вогні і крові	2	80
Григоренко, Гр. Твори. Т. I.	4	50
Бічер Стоу, Г. Томова Хатка (переказ Ол. Діхтяря)	2	—
Марк Твен. Принц та бідак (в перекл. Ол. Діхтяря)	5	—
К. Широцький. Коліївщина	1	—
С. Петлюра. Незабутні	1	50

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА

на двохмісяшний часопис історії, літератури і культури

„НАШЕ МИНУЛЕ“

Передплата до кінця 1918 року — 20 карб.; окреме число — 7 карб.

Видавець Т-во „Друкарь“.

Ред. П. Зайцев.

Адреса: Київ. Хрещатик 50. Т-во „Друкарь“.

Т-во „ЧАС“ у Києві
випустило з друку книгу
Г. Бічер Стоу

ТОМОВА ХАТКА

Переказ Ол. Діхтяря.

Ціна 2 карб.

Склад видання—Гуртова Книжна
Комора Т-ва „ЧАС“.

Київ, В. Володимирська, 42.

Т-во „ЧАС“ у Києві
випустило з друку книгу
Марка Твена

Принц та бідак

в перекл. Ол. Діхтяря.

Ціна 5 карб.

Склад видання—Гуртова Книжна
Комора Т-ва „Час“.

Київ, В. Володимирська, 42.

Товариство „ЧАС“ у Київі
ПРОДОВЖУЄ НА 1919 РІК ВИДАННЯ
й приймає передплату
НА МІСЯШНИЙ КРИТИКО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЧАСОПИС

Книгарь

літопис українського письменства,
(РІК ВИДАННЯ ДРУГИЙ)

„Книгарь“ при участі відомих українських письменників і знавців з різних спеціальностей дає оцінку кожного видання; оповідає про його зміст, зазначає його якості й хиби.

Часопис „Книгарь“ подає повні відомости про діяльність всіх українських видавництв; оповіщає про всі наміри й плани кожного видавництва; про всі книжки, що вийшли або мають вийти.

Ціна часопису „Книгарь“ з пересилкою на 1919 рік—24 карб.; на пів року — 12 карб. Перші 16-ть книжок „Книгаря“ за 1917 і 1918 р. висилаються за 18 карб. Оповістки видавництв по 1 карб. 50 к. за рядок.

Гроші на передплату надсилати по адресі: Київ. Володимирська 42, тел. 25—77. „ЧАС“, редакція „Книгаря“.

Щоб не було задержки в висильці, треба поспішати з передплатою.

„Книгарь“—є необхідним справочником і порадином для всіх особ та інституцій, що купують або цікавляться книгами; особливо він потрібен для бібліотек, книгозбірень, земств, „Просвіт“, учительства.

Список співробітників „Книгаря“:

Проф. Д. Багалій, О. Білоусенко, Л. Бурчак, проф. М. Бурачек, О. Вечерницький, В. Волох, О. Волошин, Ф. Гавриш, П. Гай, М. Гордієнко, А. Грабенко, Мих. Грінченко, Ол. Грудницький, О. Діхтярь, В. Дога, Д. Дорошенко, О. Дорошкевич, Г. Дмитренко, проф. Дубянецький, В. Дубровський, Н. Дубровська-Трикулевська, В. Дурдуковський, В. Д-кий, С. Єфремов, Гн. Житецький, Д. Жученко, П. Зайцев, М. Зеров, Н. Ішуніна, Т. Каракашенко, Ол. Кисільов, О. Кожухов, С. Кондра, В. Королів, В. Корінь, Ол. Кошиць, проф. А. Кримський, М. Кушнір, П. Лапін, М. Левицький, Ор. Левицький, М. Леонтович, П. Літвін, проф. Лобода, К. Лоський, О. Лотоцький, Є. Лукасевич, М. Марковський, Ф. Матушевський, К. Мацієвич, П. Михайлович, К. Михайлюк, О. Мицюк, Мих. Могиланський, В. Модзалевський, А. Ніковський, П. Новак, О. Олесь, М. Павловський, С. Паночіні, С. Петлюра, В. Петрушевський, П. Погорілко, П. Пожарський, В. Порш, В. Поточний, Д. Ревуцький, Л. Ревуцький, С. Русова, М. Садовський, проф. Іл. Свенцицький, П. Синицький, Ю. Сірій, Ст. Сірополко, М. Сріблянський, В. Старий, Л. Старицька-Черняхівська, П. Стебницький, К. Стеценко, О. Стешенко, В. Страшкевич, проф. Є. Тимченко, Ю. Тищенко, О. Томашевський, П. Філіпович, О. Ходзицький, В. Хоменко, С. Черкасенко, М. Шаповал, проф. К. Широцький, О. Шульгин, Н. Шульгіна-Іщук, А. Яковлів, А. Яринович, проф. Ярошевич.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.